

การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก

มีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกอยู่มากมายหลายชิ้นด้วยกัน ดังนั้นในที่นี้ผู้วิจัยจะขอลำถึงเฉพาะงานศึกษาที่เกี่ยวข้องอย่างสำคัญ ๆ และน่าสนใจ ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 กลุ่มตามภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกได้ดังนี้

1. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในเอเชีย
2. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในออสเตรเลียและหมู่เกาะแปซิฟิก
3. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในยุโรป
4. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในแอฟริกา
5. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในอเมริกาเหนือ
6. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในอเมริกาใต้

1. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในเอเชีย

พาราเชอร์ (Parasher 1980) ได้ศึกษาถึงการเลือกภาษาตามแวดวงและสถานการณ์ต่าง ๆ ของประชากรที่พูด 2 ภาษา ภาษาแม่-ภาษาอังกฤษ ในเมืองไฮเดอราบัด (Hyderabad) และเมือง เซคุนเดอราบัด (Secunderabad) ในประเทศอินเดีย การศึกษาใช้แบบสอบถามกับประชากรจำนวน 350 คนที่มีการศึกษาอย่างต่ำปริญญาตรี อายุ ระหว่าง 25-45 ปี ทำงานอยู่ในหน่วยงานหรือสถาบันต่าง ๆ ของ 2 เมืองนี้และพูดภาษาแม่แตกต่างกันไป คู่กับภาษาอังกฤษ แวดวงที่ศึกษามี 7 แวดวง ได้แก่ แวดวงครอบครัว เพื่อนบ้าน ธุรกิจ มิตรภาพ การศึกษา ราชการ และการงาน ในแต่ละแวดวงยังมีสถานการณ์ต่าง ๆ แยกย่อยลงไปอีก

ผลการศึกษาพบว่า ภาษาแม่เป็นภาษาที่ใช้มากที่สุดในครอบครัว ขณะที่ภาษาอังกฤษใช้มากที่สุดในแวดวงการศึกษา ราชการ และการทำงาน ในแวดวงมิตรภาพ ถึงแม้ว่ามีการใช้ภาษาอังกฤษมากก็ตาม แต่ในบางสถานการณ์ก็มีการใช้ภาษาแม่ ภาษาฮินดี (Hindi) และภาษาประจำภาค (regional language) อีกด้วย ไม่มีภาษาใดเด่นอย่างชัดเจนในแวดวงเพื่อนบ้าน และภาษาอังกฤษใช้ในการเขียนมากที่สุด ผลการศึกษานี้ให้เห็นว่าแต่ละภาษาของคนที่มีภาวะ 2 ภาษา จะแตกต่างกันไปตามหน้าที่ ภาษาหนึ่งมีแนวโน้มที่จะถูกเลือกใช้ในสถานการณ์เฉพาะหนึ่ง ๆ มากกว่าอีกภาษาหนึ่ง

ฟาโซลด์ (Fasold 1984 : 21-30) ได้กล่าวถึงภาวะหลายภาษาในอินเดียไว้ว่า ประเทศอินเดียเป็นประเทศที่มีภาวะหลายภาษาและหลายกลุ่มชาติพันธุ์แห่งหนึ่งของโลก มีภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ในประเทศเป็นจำนวนมากหลายร้อยภาษาดูด้วยกัน ภาษาแต่ละภาษามีฐานะไม่เท่ากัน ภาษาฮินดีเป็นภาษาประจำชาติ ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการของรัฐบาลกลางและบางรัฐ ในรัฐธรรมนูญกำหนดให้ 14 ภาษาเป็นภาษาของประเทศเท่ากัน เช่น ภาษาอัสสัม เบงกอลี (Bengali) ฮินดี แคชเมียร์ (Kashmiri) ปัญจาบ (Panjabi) อูรดู (Urdu) สันสกฤต และทมิฬ เป็นต้น ภาษาในอินเดียแบ่งออกเป็น 2 ตระกูลใหญ่ ๆ คือ อินโดแอเรียน (Indo-Aryan) และดราวิเดียน (Dravidian) ในการสำรวจปี พ.ศ. 2514 พบว่า ภาษาของประเทศแต่ละภาษามีคนใช้พูดประมาณ 10 ล้านคนขึ้นไป ยกเว้นภาษาอัสสัม แคชเมียร์ และสันสกฤต นอกจากนี้ยังมี 19 ภาษาที่มีคนใช้พูดประมาณ 1 ล้านคน และ 49 ภาษาที่มีคนใช้พูดประมาณ 1 แสนคน ส่วนที่เหลือเป็นเพียงภาษากลุ่มเล็ก ๆ ประชากรร้อยละ 9.7 มีภาวะ 2 ภาษา

ถึงแม้ว่ารัฐบาลกลางจะใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ แต่ภาษาฮินดีก็เป็นภาษาคู่แข่งที่มีการใช้สื่อสารอย่างกว้างขวางทั่วไป รัฐอื่น ๆ สามารถเลือกเอาภาษาของประชากรส่วนใหญ่เป็นภาษาราชการได้ ในเรื่องนโยบายภาษาในการศึกษานั้น รัฐบาลใช้สูตร 3 ภาษา (Three Language Formula) คือภาษาฮินดี ภาษาอังกฤษและภาษาประจำภาคนั้น ๆ สำหรับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ส่วนในการศึกษาระดับต้น รัฐบาลยอมให้ใช้ภาษาแม่ของตนได้ ซึ่งนโยบายภาษาเช่นนี้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น การสร้างตำราเรียน หรือแม้แต่การพิจารณาตัดสินเรื่องภาษาแม่ก็ตาม

โคว (Kuo 1979) ศึกษาถึงความสามารถในการฟังเข้าใจภาษาต่าง ๆ และการเลือกภาษาของประชากรในสังคมหลายภาษา 2 แห่งคือ สิงคโปร์ และมาเลเซีย ตะวันตก การศึกษาใช้วิธีการสัมภาษณ์ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 9,456 คน ในสิงคโปร์ และ 16,396 คน ในมาเลเซียตะวันตก การเก็บข้อมูลทำ 2 ระยะ คือ ในปี พ.ศ. 2515 และ พ.ศ. 2521 ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

ในสิงคโปร์ มีประชากรจีน 76% มาเลย์ 15% อินเดีย (รวมปากีสถานและศรีลังกา) 7% และชนพื้นเมือง 2% ภาษาราชการมี 4 ภาษาคือ ภาษามาเลย์ จีน (แมนดาริน) ทมิฬ และอังกฤษ ภาษามาเลย์เป็นภาษาประจำชาติ แต่ภาษาอังกฤษเด่นกว่าในแวดวงการทำงาน ภาษามาเลย์และอังกฤษเป็นเพียง 2 ภาษาที่ประชากรมากกว่าครึ่งของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ฟังเข้าใจ และใช้สื่อสารระหว่างคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์โดยทั่วไป ทั้ง 2 ภาษาถือว่าเป็นภาษากลางของสิงคโปร์ แต่ฐานะของทั้ง 2 ภาษาต่างกัน ภาษามาเลย์ถือว่าเป็นภาษาต่ำที่ใช้โดยคนกลุ่มต่าง ๆ ที่ตลาด ตรงข้ามกับภาษาอังกฤษที่ถือว่าเป็นภาษาที่มีศักดิ์ศรีเหนือกว่า ใช้ในวงราชการและลักษณะที่เป็นทางการ ส่วนภาษาแมนดาริน ฮกเกี้ยน และกวางตุ้ง จะใช้เฉพาะระหว่างกลุ่มคนจีน ภาษาทมิฬใช้ในหมู่คนอินเดียเท่านั้น ซึ่งทั้งหมดมีฐานะเทียบเท่าภาษาชนกลุ่มน้อย และเมื่อเทียบระหว่างข้อมูลที่เก็บต่างกัน 6 ปี พบว่าประชากรสิงคโปร์มีภาวะหลายภาษามากขึ้น ภาษาจีนมีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะภาษาแมนดารินที่เป็นภาษาราชการ ภาษาอังกฤษใช้ในการสื่อสารมากที่สุดตลอดมา ภาษาทมิฬเป็นภาษาเดียวที่ยังใช้เฉพาะในกลุ่มคนอินเดีย

ในมาเลเซียตะวันตก มีประชากรมาเลย์ 53% จีน 35% อินเดีย (รวมปากีสถานและศรีลังกา) 11% และชนพื้นเมือง 1% ภาษามาเลย์เป็นภาษาประจำชาติและภาษาราชการเพียงภาษาเดียว มีการใช้อย่างกว้างขวางทั้งภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและต่างกลุ่มชาติพันธุ์ (ยกเว้นระหว่างคนจีนด้วยกัน) ดังนั้นภาษามาเลย์จึงเป็นภาษากลางที่โดดเด่น ในมาเลเซียตะวันตก ส่วนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ประชากรกลุ่มต่าง ๆ ฟังเข้าใจอยู่บ้าง และมีหน้าที่จำกัดในการสื่อสารข้ามกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น ภาษาจีนใช้สื่อสารเฉพาะในกลุ่มคนจีน เช่นเดียวกับภาษาทมิฬที่ใช้เฉพาะในหมู่คนอินเดีย เมื่อเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลที่ต่างกัน 6 ปี พบว่าภาษาอังกฤษเพิ่มความสำคัญมากขึ้น ภาษามาเลย์มีการใช้ลดลงในหมู่คนจีนและอินเดีย ทั้งนี้เพราะได้รับอิทธิพลจากภาษาบาฮาซา-มาเลเซีย (Bahasa Malaysia) ที่กำลังแพร่หลายอยู่ในวงการศึกษา และรัฐบาลกำลังสนับสนุนให้เป็นภาษาประจำชาติต่อไป

เทย์ (Tay 1988 : 12-15) ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกภาษาใน
 แวดวงที่บ้านของคนจีนในประเทศสิงคโปร์ โดยใช้แบบสอบถามกับประชากรจีนร้อยละ 20
 ของจำนวนประชากรที่มีในครอบครัวชาวจีนทั้งหมดจากสถิติการสำรวจประชากรปี พ.ศ.
 2523 ผลการศึกษา พบว่ามีปัจจัย 7 ประการ ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกภาษาในแวดวงที่บ้าน
 ของประชากร คือ ความสามารถของผู้พูดในการใช้ภาษาต่าง ๆ ความสามารถของผู้ฟังใน
 การฟังเข้าใจภาษาต่าง ๆ อายุของผู้พูด กลุ่มชาติพันธุ์ของหัวหน้าครอบครัว การศึกษาของ
 หัวหน้าครอบครัว ประเภทของครอบครัว (แบบเดี่ยวหรือขยาย) และรายได้ของครอบครัว

คูบาร์ (Cubar 1988) ได้กล่าวถึงภาวะหลายภาษาในประเทศฟิลิปปินส์ไว้ว่า
 ประเทศฟิลิปปินส์ประกอบด้วยเกาะ 7,083 เกาะ มีประชากรประมาณ 54 ล้านคน ภาษาที่
 ใช้พูดมีจำนวนมากกว่า 100 ภาษา ภาษาฟิลิปปินโน (Filipino) เป็นภาษาประจำชาติ
 (มีพื้นฐานส่วนใหญ่มาจากภาษาตากาลอค) จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2523 พบว่ามี 10
 ภาษาที่ประชากรส่วนใหญ่ใช้พูดกันในครอบครัว เช่น ภาษาตากาลอค ซีบัวโน (Cebuano)
 ไบคอลล (Bicol) และ มารานา (Maranao) เป็นต้น ปัจจุบันคนฟิลิปปิน (Filipinos)
 ส่วนใหญ่พูดได้ 3 ภาษา คือ ใช้ภาษาพื้นเมืองที่บ้าน ใช้ภาษาฟิลิปปินโนและอังกฤษที่โรงเรียน

ในด้านนโยบายภาษาในการศึกษาของฟิลิปปินส์นั้นมีปัญหาซับซ้อนมาก ทั้งนี้เนื่อง
 มาจากเหตุผลทางประวัติศาสตร์ คือการตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกกว่า 8 ศตวรรษ
 นโยบายการศึกษา 2 ภาษาเริ่มเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2516 จากนั้นก็ขยายวงทำให้เกิดปัญหา
 ขึ้น ทั้งนี้เพราะภาษาฟิลิปปินโนและอังกฤษจะใช้เฉพาะในรายวิชาที่แบ่งแยกกันไว้ เช่น ภาษา
 อังกฤษใช้ในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ภาษาฟิลิปปินโนใช้ในวิชาสังคมศาสตร์และ
 ศิลปศาสตร์ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 ได้เกิดมีนโยบายการศึกษา 2 ภาษา
 ขึ้นใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาฟิลิปปินโนและ
 ภาษาอังกฤษได้อย่างเท่าเทียมกัน และเพื่อให้สอดคล้องกับการที่ทั้ง 2 ภาษาเป็นภาษา
 ราชการ แต่การล้มกลับเป็นว่าได้กำหนดให้ใช้ภาษาฟิลิปปินโน เป็นสื่อกลางในการเรียนการ
 สอนในระบบโรงเรียนเพียงภาษาเดียวเท่านั้น ซึ่งดูออกจะขัดแย้งกับวัตถุประสงค์อย่างเห็น
 ได้อย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้นโยบายดังกล่าวกำลังเป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบัน และในที่นี้คูบาร์ได้
 เสนอความคิดเห็นไว้ว่า ในการศึกษาระดับสูงที่ต้องการคุณภาพอย่างเช่นในระดับ
 มหาวิทยาลัย ควรเน้นความสำคัญของการใช้ภาษาอังกฤษมากกว่า ทั้งนี้เพื่อใช้สอดคล้องกับ
 ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของโลกปัจจุบัน

2. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในออสเตรเลียและหมู่เกาะแปซิฟิก

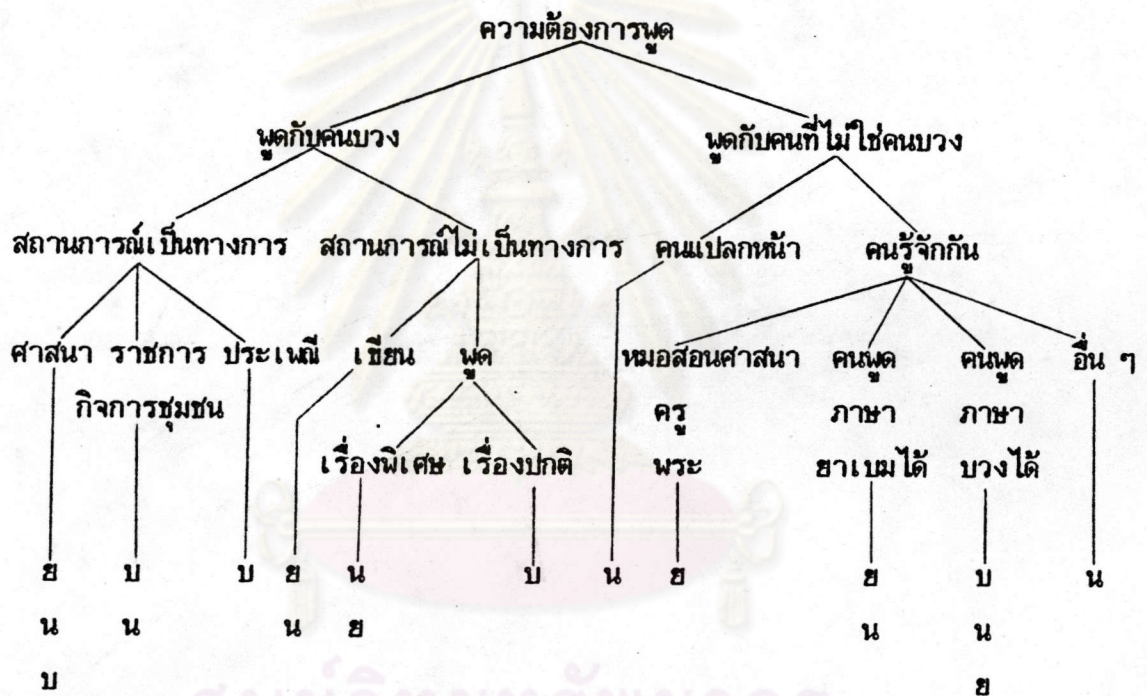
คาพินแนริช (Kapinniaris 1984) ได้กล่าวถึงภาวะหลายภาษาในประเทศออสเตรเลีย ไว้ว่าประเทศออสเตรเลียเป็นสังคมหลายภาษาและหลายวัฒนธรรมแห่งหนึ่งของโลก ทั้งนี้มีสาเหตุสำคัญเนื่องมาจากการที่มีคนหลายกลุ่มชาติพันธุ์เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกัน ในออสเตรเลีย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2332 เป็นต้นมา โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลก และยิ่งกว่านั้นในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา มีประชากรประมาณ 3 ล้าน 5 แสนคน ที่มีกลุ่มพันธุ์ต่างกัน 140 กลุ่ม พูดภาษาต่างกัน 90 ภาษา และนับถือศาสนาต่างกัน 80 ศาสนา เดินทางเข้ามาสู่ออสเตรเลีย ในปัจจุบันมีเด็กออสเตรเลียประมาณ 700,000 คน พูดภาษาแม่อื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ ที่สำคัญได้แก่ ภาษาอิตาเลีย กรีก เยอรมัน ฝรั่งเศส ฮอลแลนด์ (ดัตช์) โปแลนด์ อารบิก (อาหรับ) สเปน มอลตา (Maltese) ฮังการี จีน ตรีกู รัสเซีย โปรตุเกส และภาษาของชนเผ่าพื้นเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีภาษาของผู้อพยพกลุ่มอินโดจีนและตะวันออกกลาง ที่กำลังเข้ามาสู่ออสเตรเลียมากขึ้นในขณะนี้อีกด้วย และจากการที่เป็นประเทศหลายภาษาและหลายวัฒนธรรมอื่นเนื่องมาจากคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่มาจากเกือบทุกมุมโลกดังกล่าวนี ทำให้เกิดปัญหาอย่างมากในการกำหนดนโยบายภาษาในการศึกษาของออสเตรเลียปัจจุบันกล่าวคือ นโยบายภาษายังขาดความชัดเจนในการกล่าวถึงการเรียนการสอนภาษาอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากภาษาอังกฤษ

ซังคอฟ (Sankoff 1972) ศึกษาถึงการเลือกภาษาตามสถานการณ์ต่าง ๆ ของประชากรในชุมชนหมู่บ้าน 7 แห่งบริเวณต้นน้ำซเนค (Snake) ในเมืองบวง (Buang) เขตมอโรบ (Morobe) ประเทศปาปัวนิวกินี โดยที่ในบริเวณนั้นที่ดังกล่าวประชากรสามารถพูดได้ 3 ภาษาด้วยกันคือ

- 1) ภาษาบวง (หรือภาษาบวงต้นน้ำ) ภาษาแม่ของประชากรส่วนใหญ่
- 2) ภาษานีโอเมลานีเซียน (Neo-Melanesian) ภาษาผสมระหว่างภาษา
นิวกินีกับภาษาอังกฤษ ประชากรพูดได้ประมาณร้อยละ 80
- 3) ภาษาซาเบม (Yabem) ภาษาที่ใช้ในการศึกษาและศาสนา ประชากรพูด
ได้ประมาณร้อยละ 80

ผลการศึกษา พบว่าการเลือกภาษาของประชากรบริเวณบางต้นน้ำ ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ได้แก่ บุคคลที่ผู้พูดพูดด้วย ความสนิทสนม ความเป็นทางการของสถานการณ์ และเรื่องที่พูด เป็นต้น รูปแบบการเลือกภาษาของประชากรดังกล่าว สามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้ (ดูภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 แผนภูมิแสดงการเลือกภาษาตามสถานการณ์ต่างๆของประชากรในชุมชนบริเวณบางต้นน้ำ

บ = ภาษาบาง

น = ภาษาฮีโอเมลานีเขียน

ย = ภาษาซาเบ

(ดัดแปลงจาก Sankoff 1972 : 39)

เบรดชอร์ (Bradshaw 1978) เป็นอีกผู้หนึ่งที่กล่าวถึงชุมชนหลายภาษาในประเทศปาปัวนิวกินี เบรดชอร์ได้กล่าวถึงชุมชนหลายภาษาที่เมืองนัมบามิ (Numbami) ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของเมืองบวง ชุมชนนัมบามิ มีภาษาที่ใช้อยู่ในชุมชนถึง 3 ภาษา แต่ละภาษามีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันไปดังนี้

1) ภาษาตอกพิลิน (Tok Pisin) เป็นภาษาที่ประชากรในชุมชนพูดและฟังเข้าใจได้มากที่สุด ประชากรรุ่นใหม่มีแนวโน้มจะพูดภาษานี้ได้มากขึ้น แม้ว่าพ่อ-แม่จะพูดภาษานัมบามิก็ตาม ทั้งนี้เพราะภาษาตอกพิลินเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารอย่างกว้างขวางทั่วไปในบริเวณท้องที่แถบนั้น สามารถใช้เป็นภาษากลางในการติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกชุมชนได้เป็นอย่างดี คนส่วนใหญ่จึงถือว่าเป็นภาษาที่มีศักดิ์ศรีเหนือกว่าภาษาอื่น ๆ

2) ภาษานัมบามิ เป็นภาษาของชุมชน แต่ประชากรพูดและฟังเข้าใจได้เป็นอันดับสอง เป็นภาษาที่ถูกจำกัดวงการใช้ภายในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแวดวงครอบครัว แต่ก็มีการใช้ควบคู่กับภาษาตอกพิลินเสมอ ๆ ดังนั้นภาษานัมบามิจึงมีบทบาทเพียงเพื่อใช้แยกความแตกต่างจากชุมชนอื่นเท่านั้น

3) ภาษาซาเบม เป็นภาษาที่ใช้ในการศึกษาและศาสนา แต่ปัจจุบันบทบาทและความสำคัญของภาษานี้กำลังลดน้อยลง เนื่องจากการยุบโรงเรียนของหมอศาสนาและการตั้งโรงเรียนของรัฐบาลขึ้นใหม่ อย่างไรก็ตามยังมีการใช้ในแวดวงศาสนา และภาษาที่เริ่มมีความสำคัญในการศึกษาขึ้นมาแทนคือภาษาอังกฤษ

3. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในยุโรป

เลวิช (Lewis 1972) ได้กล่าวถึงภาวะหลายภาษาในประเทศไซเวียตไว้ว่า ประเทศไซเวียตเป็นประเทศที่มีความหลากหลายและซับซ้อนทั้งในด้านภาษาและกลุ่มชาติพันธุ์แห่งหนึ่งของโลก ในประเทศไซเวียตมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อยู่ประมาณ 100 กลุ่มที่สำคัญ ๆ ได้แก่ รัสเซีย ยูเครน (Ukrainian) อุซเบค (Uzbek) ตาตาร์ (Tatar) อาร์มีเนีย (Armenian) จอร์เจีย (Georgian) ลิทัวเนีย (Lithuanian) ยิว และเยอรมัน เป็นต้น ประชากรแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีภาษาเป็นของตนเอง ดังนั้นภาษาที่ใช้พูดในไซเวียตจึงมีอยู่มากมายหลายภาษาด้วยกัน แต่หากพิจารณาเป็นตระกูลภาษาแล้ว แบ่งได้เป็น 6 ตระกูลภาษาคือ

- 1) อินโดยุโรป (Indo-European) ได้แก่ ภาษารัสเซีย ยูเครน อาร์มีเนีย
- 2) อัลตาอิก (Altaic) ได้แก่ ภาษาซุชเบค มองโกล
- 3) ยูราเลียน (Uralian) ได้แก่ ภาษาแคร์เลีย (Karelian)

เอสโตเนีย (Estonia)

- 4) พาลีโอเอเชียติก (Paleoasiatic) ได้แก่ ภาษาชัคชา (Chuckcha) คอรัยาค (Koryak)

- 5) คอเคเซียน (Caucasian) ได้แก่ ภาษาอีเวอเรีย (Iverian) แซน (Zan)

- 6) เอกซอติกโซเวียต (Exotic Soviet) ได้แก่ ภาษาเกาหลี่ ญี่ปุ่น จีน

การสื่อสารระหว่างคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์จะใช้ภาษารัสเซียเป็นภาษากลาง ภาษารัสเซียจึงถือว่าเป็นภาษาที่มีศักดิ์ศรีเหนือภาษาอื่น ๆ และมีการใช้อย่างกว้างขวางทั่วประเทศ สำหรับภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอนนั้น มีการใช้ทั้งภาษารัสเซีย ภาษาประจำแคว้น และภาษาอื่น ๆ ที่แต่ละแคว้นเห็นสมควร ประชากรส่วนใหญ่มีภาวะ 2 ภาษาคือ ภาษาแม่ และภาษารัสเซีย

4. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในแอฟริกา

โอบาร์ (O'Barr 1971) ได้ศึกษาถึงภาวะหลายภาษาในชุมชนหมู่บ้านยูซังกิ (Usangi) ในชนบทของเมืองแพร์ (Pare) ประเทศแทนซาเนีย การศึกษาใช้วิธีการสัมภาษณ์ประชากรที่มีอายุ เพศ การศึกษา และอาชีพต่าง ๆ กัน จำนวน 159 คน ระหว่างปี พ.ศ. 2510-2511 ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

สภาวะภาษาในชุมชนหมู่บ้านยูซังกิ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ (80%) พูดได้ 2 ภาษาคือ ภาษาอซุ (Asu) และภาษาสวาฮีลี (Swahili) ภาษาอซุเป็นภาษาแม่ของประชากรส่วนใหญ่ ส่วนภาษาสวาฮีลีเป็นภาษาที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในประเทศแทนซาเนีย เป็นภาษาที่ใช้ในการศึกษา และรัฐบาลกำลังผลักดันให้เป็นภาษาประจำชาติ นอกจากนี้บางคนยังสามารถพูดภาษาอังกฤษ (3%) และภาษาพื้นเมืองอื่น ๆ (16%) ได้อีก

การเลือกภาษาตามแนวทางการใช้ภาษาต่าง ๆ ของประชากรพบว่า ภาษาอซุ และ สวาฮีลีมีบทบาทและหน้าที่ต่างกัน จึงถูกเลือกใช้ในแนววงที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน ภาษาอซุส่วนใหญ่ใช้ในบ้าน ที่ฟาร์ม กับเพื่อน และทักทาย ส่วนภาษาสวาฮีลี

ใช้ในโรงพยาบาล ในร้านค้า ติดต่อราชการ ในการประชุม ที่ศาล ที่ทำการไปรษณีย์ ที่สุเหร่า และกับคนที่พูดภาษาอูฐไม่ได้ ประชากรรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะใช้ภาษาสวาฮีลีมากขึ้น แม้แต่ในแวดวงที่บ้านก็ตาม เนื่องจากเป็นภาษาที่สื่อสารได้ในวงกว้างทั่วไป และสามารถชี้แสดงถึงการได้รับการศึกษาของบุคคลอีกด้วย สำหรับการเขียนส่วนใหญ่ใช้ภาษาสวาฮีลีเช่นกัน

ทัศนคติต่อภาษา พบว่า ประชากรไม่เห็นด้วยที่ใช้ภาษาสวาฮีลีที่บ้านแทนภาษาอูฐ ยินดีที่จะเห็นหนังสือเขียนเป็นภาษาอูฐ ถือว่าการใช้ภาษาสวาฮีลีและภาษาอังกฤษกับผู้ใหญ่เป็นการไม่สุภาพ แต่ยังเห็นความสำคัญของการรู้ภาษาอังกฤษอยู่ อย่างไรก็ตามภาษาอูฐถือว่าเป็นภาษาต่ำและภาษาสวาฮีลีถือว่าเป็นภาษาสูงของชุมชนแห่งนี้

อาคีร์ (Akere 1982) ศึกษาถึงภาวะหลายภาษาในชุมชนอีโคโรดู (Ikorodu) แถบบริเวณชานเมืองโยรูบา (Yoruba) รัฐเลกอส (Lagos) ประเทศไนจีเรีย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ประชากรจำนวน 67 คน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

ในชุมชนอีโคโรดู ประชากรส่วนใหญ่ (95%) มีกลุ่มชาติพันธุ์อีเจบู (Ijebu) ภาษาที่ประชากรพูดได้ส่วนใหญ่นี้มี 3 ภาษาด้วยกันคือ

1) ภาษาอีเจบู (หรืออีเจบู-อีโคโรดู) ภาษาแม่ของประชากรส่วนใหญ่ ประชากรพูดได้ประมาณร้อยละ 79

2) ภาษาอีโค (Eko) ภาษาถิ่น ๆ หนึ่งของภาษาโยรูบา (Yoruba) มีการใช้อย่างแพร่หลายในบริเวณแถบนั้น ประชากรพูดได้ประมาณร้อยละ 82

3) ภาษาโยรูบามาตรฐาน (Standard Yoruba) ภาษาหัวเมืองที่ใช้ในสื่อสารมวลชนต่าง ๆ และในการศึกษา ประชากรพูดได้ประมาณร้อยละ 52

หากพิจารณาเฉพาะภาษาสำคัญที่ประชากรใช้พูดในชุมชนแล้วมีเพียง 2 ภาษา คือ ภาษาอีเจบูและอีโคเท่านั้น

ในการเลือกภาษาของประชากรพบว่า ประชากรมีการใช้ทั้ง 2 ภาษาเท่า ๆ กันประมาณร้อยละ 80 ใช้ภาษาอีเจบูมากกว่าอีโคประมาณร้อยละ 16 และมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่ใช้ภาษาอีโคมากกว่า ภาษาอีเจบูส่วนใหญ่เป็นภาษาที่ใช้สื่อสารกับสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะในครอบครัว ส่วนภาษาอีโคใช้สำหรับสื่อสารกับคนภายนอกชุมชน หรือกับผู้ที่ไม่เข้าใจภาษาอีเจบู ในด้านทัศนคติต่อภาษา พบว่าประชากรมีทัศนคติอย่างแรงกล้าต่อการใช้ภาษาแม่ของตนมากกว่าที่จะใช้ภาษาถิ่นอื่น ๆ ของภาษาโยรูบาในชุมชน นอกจากนี้เมื่อจำเป็นถึงจะใช้ภาษาอีโครองลงมาจากนั้น

5. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในอเมริกาเหนือ

มิลเลอร์ (Miller 1969) ได้กล่าวถึงภาวะ 2 ภาษา ฝรั่งเศส-อังกฤษ ในบริเวณนิวอิงแลนด์เหนือ (Northern New England) ประเทศสหรัฐอเมริกาไว้ว่า ประชากรประมาณ 1 ใน 4 ของคนอเมริกันเชื้อสายฝรั่งเศสที่อาศัยอยู่ในนิวอิงแลนด์เหนือ ยังคงพูดภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาแม่ และพูดภาษาอังกฤษได้เป็นภาษาที่สอง ในภาวะ 2 ภาษา เช่นนี้ แต่ละภาษาจะถูกใช้ในแวดวงเฉพาะที่ต่างกันไป แต่ปัจจุบันภาษาอังกฤษมีแนวโน้มที่จะแทรกแซงแวดวงการใช้ภาษาฝรั่งเศสมากขึ้น โดยเฉพาะในการใช้ภาษาของกลุ่มประชากรรุ่นใหม่ ยิ่งกว่านั้นยังมีขบวนการต่าง ๆ ที่จะทำให้กลายเป็นภาวะภาษาเดียวเกิดขึ้นอย่างมากมาย เช่น การศึกษาที่สูงขึ้น การสมัคร การต่อต้านภาวะ 2 ภาษาของโรงเรียนและโบสถ์ และการต่อต้านการรักษาภาษาฝรั่งเศสไว้ของสื่อสารมวลชนต่าง ๆ อย่างไรก็ตามภาษาฝรั่งเศสก็ยังคงยืนหยัดต่อสู้อยู่ แต่จะต้องอาศัยปัจจัยสำคัญในการช่วยรักษาภาษาฝรั่งเศสให้คงอยู่คงต่อไป คือ

- 1) การอพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่องของชาวแคนาดาที่พูดภาษาฝรั่งเศส (โดยเฉพาะจากแคว้นควิเบก)
- 2) ความใกล้ชิดกันของบริเวณพื้นที่ ๆ มีการใช้ภาษาฝรั่งเศส
- 3) ขนาดของครอบครัวของคนอเมริกันเชื้อสายฝรั่งเศส
- 4) ความสัมพันธ์ที่แยกตัวออกจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันเราอาจยังพอมองเห็นเส้นแบ่งเขตที่แสดงให้เห็นถึงบริเวณที่มีการใช้ภาษาฝรั่งเศสในนิวอิงแลนด์เหนืออยู่ก็ตาม แต่เส้นแบ่งเขตนี้กำลังจะเลือนหายไป

โอลิเวอร์ (Oliver 1972) กล่าวถึงภาวะ 2 ภาษา สเปน-อังกฤษ ในชุมชนหมู่บ้านลอสโอคอส (Los Ojos) ในหุบเขาริโอชามา (Rio Chama) ทางตอนเหนือของรัฐนิวเม็กซิโก ประเทศสหรัฐอเมริกาไว้ว่า ชุมชนลอสโอคอสมีประชากร 230 คน เป็นชาวฮิสปาโน (Hispanos) 211 คน (เป็นพวกที่สืบเชื้อสายมาจากชาวสเปน) และชาวแองโกล (Anglos) 19 คน ชาวฮิสปาโนมีภาษาสเปนเป็นภาษาแม่ ส่วนชาวแองโกลมีภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ ในยุคก่อนนี้ภาษาสำคัญที่ใช้มากที่สุด ในชุมชนคือภาษาสเปน ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 กฎหมายแห่งรัฐได้กำหนดให้ใช้ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอน จากนั้นเป็นต้นมาภาษาอังกฤษเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นจนกระทั่งมีการใช้ภาษาอังกฤษในแวดวงที่ต่างจากภาษาสเปนอย่างชัดเจน เช่นภาษาอังกฤษใช้ในโรงเรียน ติดต่อราชการ ประชุมในที่

สาธาณะ ติดต่อกับคนภายนอกชุมชน และ กับคนแปลกหน้า ขณะที่ภาษาสเปนเป็นภาษาที่ใช้กับเพื่อนบ้านและในครอบครัว และยังในปัจจุบันได้เกิดปรากฏการณ์เกี่ยวกับการใช้ภาษาของประชากรที่น่าสนใจเกิดขึ้น เช่น มีการใช้ภาษาสเปนในสถานการณ์ที่เป็นทางการมากขึ้น ผู้หญิงมีการใช้ภาษาอังกฤษมากกว่าผู้ชายและมีการใช้ในแวดวงครอบครัวมากขึ้น เกิดการปนภาษาเกิดขึ้นระหว่างภาษาอังกฤษและภาษาสเปนโดยที่ภาษาอังกฤษเด่นกว่า เป็นต้น

โคว (Kou 1974) ศึกษาถึงภาวะ 2 ภาษา จีน (แมนดาริน) -อังกฤษของผู้อพยพชาวจีนในเมืองทวินซิตีส์ (Twin Cities) รัฐมินนิโซตา ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยการเก็บข้อมูลจากครอบครัวคนจีนทั้งสิ้น 44 ครอบครัว ในปี พ.ศ. 2515 การศึกษาแบ่งเป็น 2 ตอนคือ

1) ศึกษาการใช้ภาษาของเด็กที่มีภาวะ 2 ภาษา วัชก่อนเข้าโรงเรียน จำนวน 47 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์พ่อ-แม่ เกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้ภาษาของลูก และทดสอบความสามารถในการพูดภาษาทั้ง 2 ของเด็ก ผลการศึกษาพบว่า เด็กประมาณร้อยละ 50 พูดภาษาอังกฤษกับพี่-น้อง เด็ก ๆ ด้วยกัน และกับตนเองมากกว่าภาษาจีน และประมาณร้อยละ 25 ใช้ภาษาอังกฤษกับพ่อ-แม่อีกเช่นกัน ทั้งนี้มีสาเหตุเนื่องจากสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมต่างๆ ของเด็กเกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาอังกฤษอยู่มาก อีกทั้งไม่ต้องการให้เกิดความแตกต่างจากเด็กคนอื่น ๆ ที่พูดภาษาอังกฤษเป็นส่วนใหญ่

2) ศึกษาการเลือกภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ ของสมาชิกในครอบครัวคนจีน ทั้ง 44 ครอบครัว ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการเลือกภาษาในครอบครัวนั้น หากเป็นภาษาพูดมีแนวโน้มที่จะใช้ภาษาจีนมากกว่า แต่สำหรับการเขียนมีแนวโน้มที่จะใช้ภาษาอังกฤษมากกว่า

ไลเบอร์สัน (Lieberson 1972) ได้กล่าวถึงภาวะ 2 ภาษา ฝรั่งเศส-อังกฤษ ในเมืองมอนทรีล ประเทศแคนาดาว่า ในบรรดาชาวแคนาดาเชื้อสายฝรั่งเศสในมอนทรีล จะเกิดภาวะ 2 ภาษามากขึ้นในช่วงที่ทำงานหรือศึกษาอยู่ในโรงเรียน และจะค่อย ๆ ลดลงหลังจากที่ใช้ชีวิตหลังจากนั้นสักระยะหนึ่ง ดังนั้นจึงเป็นการแน่ใจได้ว่า การคงอยู่ต่อไปของภาษาฝรั่งเศสในฐานะภาษาแม่ภาษาเดียวนั้น ยังคงจะต้องเกิดขึ้นในประชากรรุ่นต่อ ๆ ไปอีก โดยที่ในตอนเด็กจะเริ่มพูดด้วยภาษาฝรั่งเศสก่อน พอเป็นผู้ใหญ่ก็มีการใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารในสถานการณ์ที่เป็นทางการต่าง ๆ ความแตกต่างระหว่างภาษาที่ใช้ที่บ้านหรือกับเพื่อนบ้าน (ฝรั่งเศส) และภาษาที่ใช้ในโรงเรียนหรือที่ทำงาน (อังกฤษ หรืออังกฤษกับ

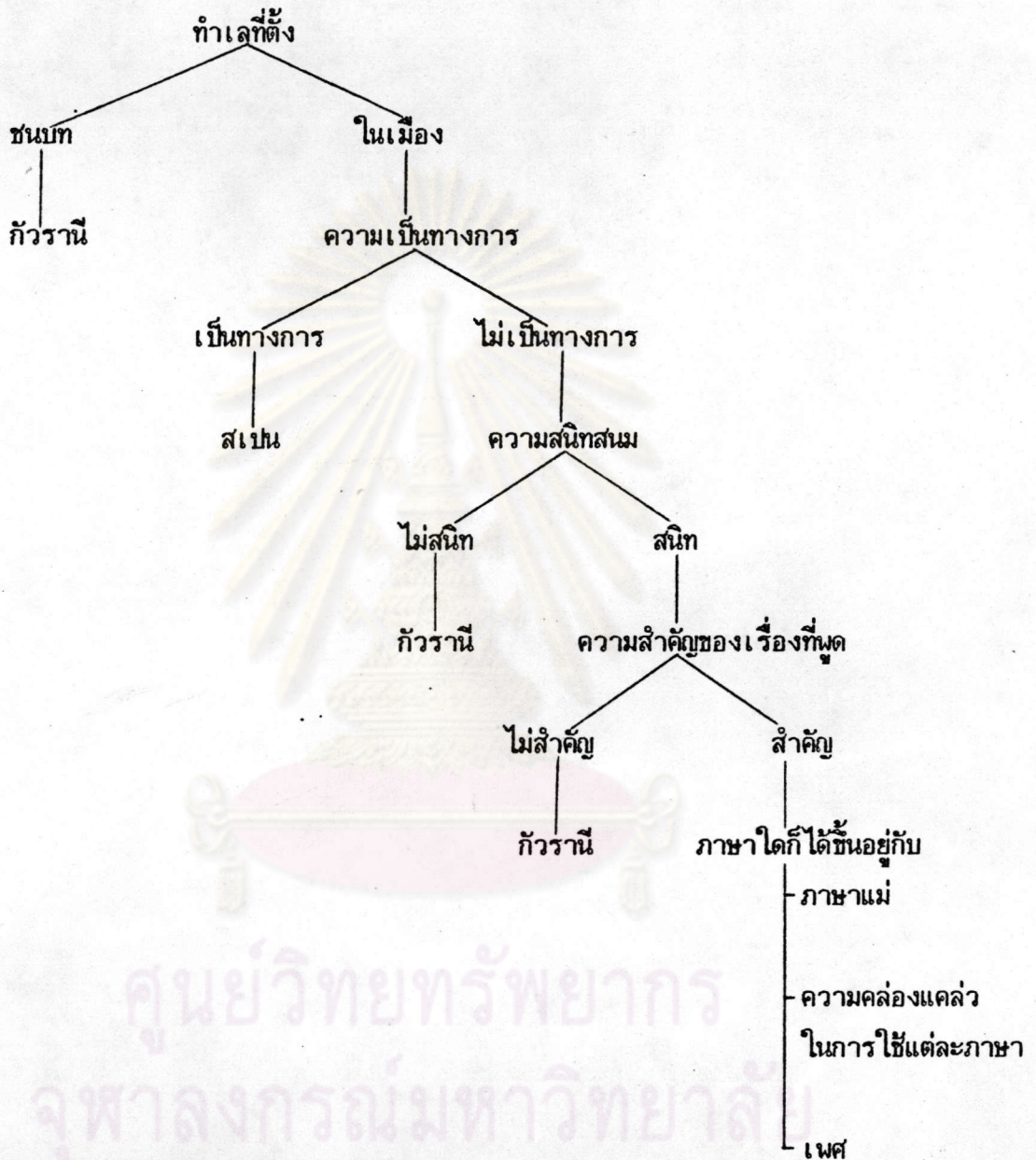
ฝรั่งเศส) ยังคงมีอยู่ต่อไปอีก และจากความแตกต่างในบทบาทและหน้าที่ของแต่ละภาษาที่เองสามารถเป็นเครื่องรับรองได้ว่า พ่อ-แม่ที่มีภาวะ 2 ภาษาจะไม่ทำให้ลูกของตนมีภาวะ 2 ภาษาไปด้วย แต่จะทำให้มีภาวะภาษาเดียวไปจนกว่าจะออกจากบ้านไปโรงเรียนหรือทำงาน

โมวเกียน (Mougeon 1976) เป็นอีกผู้หนึ่งที่กำลังกล่าวถึงภาวะ 2 ภาษา ฝรั่งเศส-อังกฤษ ในประเทศแคนาดา แต่กล่าวถึงเฉพาะในบริเวณคาบสมุทรแกซเป (Gaspé) ทางตะวันออกเฉียงเหนือของแคว้นควิเบกว่า คาบสมุทรแกซเปมีประชากรทั้งสิ้น 177,477 คน (จากการสำรวจปี พ.ศ. 2504) ประกอบด้วยคนหลายกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกัน ทั้งที่พูดภาษาฝรั่งเศสและอังกฤษ โดยประชากรทางตอนเหนือเกือบทั้งหมดเป็นชาวควิเบกเชื้อสายฝรั่งเศส ที่พูดภาษาฝรั่งเศส ส่วนประชากรทางตอนใต้ประกอบด้วยชายเกาะเจอร์รี (Jerry) และเกอนเซย์ (Guernsey) คนอเมริกัน ไอริช สกอต อังกฤษ เป็นต้น บริเวณพื้นที่ทางตอนใต้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ แกซเปตะวันออก และโบเนเวนเจอร์ (Bonaventure) ซึ่งทั้ง 2 แห่งนี้มีประชากรที่พูดภาษาอังกฤษปะปนอยู่ด้วย แต่ก็ถือว่าเป็นเพียงชนกลุ่มน้อยของบริเวณทั้ง 2 แห่งจึงย่อมเกิดมีภาวะ 2 ภาษามากกว่าเป็นธรรมดา แต่สิ่งผิดปกติที่สังเกตเห็นได้ชัดคือจำนวนประชากรที่พูดภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาแม่ก็มีภาวะ 2 ภาษาสูงเช่นกัน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าบริเวณทั้ง 2 แห่งนี้ ประชากรที่พูดภาษาอังกฤษมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในตัวเมือง และยิ่งกว่านั้นส่วนใหญ่ยังเป็นผู้ควบคุมเศรษฐกิจอีกด้วย ดังนั้นประชากรที่พูดภาษาอังกฤษจึงถือว่ามีสภาพทางสังคมสูงกว่าประชากรที่พูดภาษาฝรั่งเศส ภาษาอังกฤษจึงเป็นภาษาที่ใช้ในการทำงาน ในวงการอุตสาหกรรม และสถาบันต่าง ๆ การเรียนรู้ภาษาฝรั่งเศสไม่มีประโยชน์มากนักสำหรับประชากรที่พูดภาษาอังกฤษ ด้วยเหตุนี้ประชากรที่พูดภาษาอังกฤษจึงมีภาวะ 2 ภาษาไม่มากนัก

6. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในอเมริกาใต้

รูบิน (Rubin 1970) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกภาษาในสถานการณ์เฉพาะหนึ่ง ๆ ของประชากรที่มีภาวะ 2 ภาษา กัวรานี (Guarani) -สเปน ในประเทศปารากวัย การศึกษาใช้แบบสอบถามกับประชากรที่มีถิ่นฐานที่อยู่อาศัยใน 3 เมือง คือ เมืองอิตาปูามิ (Itapuami) ในเขตชนบท เมืองลูค (Luque) ในเขตเมือง และเมืองอซุนซิออน (Asuncion) เมืองหลวง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกภาษาของประชากรปารากวัยที่มีภาวะ 2 ภาษา ได้แก่ ทำเลที่ตั้ง ความเป็นทางการ ความสนิทสนม ความสำคัญของเรื่องที่ถูกพูด และ เพศ เป็นต้น สำหรับรูปแบบการเลือกภาษาสามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้ (ดูภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 แผนภูมิแสดงการเลือกภาษาของประชากรในประเทศปารากวัย

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีก เช่น แรงกดดันในการใช้ภาษาสเปนจากโรงเรียน และความเต็มใจที่จะใช้ทั้ง 2 ภาษาในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ เป็นต้น

ฟาโซลด์ (Fasold 1984 : 13-19) ได้กล่าวถึงภาวะ 2 ภาษาในประเทศปารากวัยไว้ว่า ประเทศปารากวัยเคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศสเปนมาก่อน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดภาวะ 2 ภาษาขึ้น แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศปารากวัยแตกต่างจากที่เกิด

กับประเทศอาณานิคมอื่น ๆ ทั่วไปตรงที่ว่า แทนที่ผู้เข้าครอบครอง (สเปน) จะใช้ภาษาของตนเอง แต่กลับเป็นว่าชาวสเปนเลือกใช้ภาษาถิ่น ซึ่งเป็นภาษาพื้นเมืองภาษาหนึ่งเท่านั้น จนกระทั่งต่อมาในปี พ.ศ. 2493 ประชากรทั่วประเทศสามารถพูดภาษาถิ่นได้ประมาณร้อยละ 95 มากกว่าภาษาสเปนเสียอีก จึงนับว่าเป็นเรื่องน่าแปลกที่ประชากรปารากวัยยอมรับเอาภาษาพื้นเมืองมาใช้อย่างกว้างขวางทั่วประเทศเช่นนี้ ปัจจุบันผู้ที่พูดภาษาสเปนได้ภาษาเดียวมีน้อยมาก เกือบทุกคนรู้ภาษาถิ่น ผู้ที่มีภาวะ 2 ภาษา มีมากในพื้นที่ตัวเมืองและเมืองหลวง และผู้พูดภาษาถิ่นได้ภาษาเดียวส่วนมากอยู่ในพื้นที่ชนบท

ในด้านทัศนคติต่อภาษา ประชากรส่วนใหญ่มีความภาคภูมิใจอย่างแรงกล้าในภาษาถิ่นของตน เห็นว่าเป็นภาษาที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่มากกว่าภาษาสเปน หากผู้ใดไม่รู้ภาษาถิ่นถือว่าผู้นั้นไม่ใช่ชาวปารากวัย สำหรับคนในเมืองเชื่อว่าคนที่ประเทศกัวเทมาลาขึ้นเพราะการนำเอาความรู้ทางภาษาสเปนเข้ามา คนพูดภาษาถิ่นได้ภาษาเดียวมักถูกเหยียดหยามจากผู้ที่ได้ 2 ภาษา ประชากรส่วนใหญ่ยังมีความรู้สึกที่ภาษาถิ่นไม่ค่อยได้รับความนับถือและให้ความสำคัญเท่าที่ควร เพราะค่อนข้างจะเป็นภาษาอินเดีย และบางครั้งมีความรู้สึกที่ภาษาสเปนเป็นภาษาที่สละสลวย คุณเป็น ผู้ดี และดีกว่า

ในเรื่องบทบาทหรือหน้าที่ของแต่ละภาษานั้น ภาษาถิ่นถือว่าเป็นภาษาที่ใช้แสดงสถานภาพว่าเป็นชาวปารากวัยอย่างแท้จริง แต่ไม่ได้แสดงสถานภาพพิเศษในประเทศเท่าใดนัก ต่างจากภาษาสเปนที่ใช้สำหรับแสดงถึงสถานภาพทางสังคมและศักดิ์ศรีที่เหนือกว่าของบุคคลที่พูดได้นอกเหนือจากภาษาถิ่น

นโยบายภาษาในประเทศปารากวัย นับว่ามีปัญหาหลายประการที่เกิดจากความขัดแย้งกันของฐานะทั้ง 2 ภาษา ในปี พ.ศ. 2510 ในรัฐธรรมนูญได้ประกาศใช้ภาษาถิ่นและภาษาสเปนเป็นภาษาประจำชาติ แต่เลือกเพียงภาษาสเปนเป็น "ภาษาราชการ" (Rubin 1978 : 191) และเป็นภาษาที่รัฐบาลใช้ แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ภาษาถิ่นจะไม่ได้เป็นภาษาราชการ แต่ก็ยังเป็นภาษาที่เป็นเครื่องหมายแห่งชาตินิยม (nationalism) ส่วนนโยบายภาษาในการศึกษา สมัยก่อนใช้ภาษาถิ่น ต่อมาใน พ.ศ. 2516 รัฐบาลเปลี่ยนให้ใช้ภาษาสเปนแทน เนื่องจากเห็นว่าภาษาสเปนมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการที่จะทำให้นักศึกษามีประสิทธิภาพมากกว่า แต่หลังจากนั้นเกิดมีเสียงเรียกร้องจากประชากรที่เห็นว่าควรใช้ภาษาถิ่นในการศึกษาระดับต้น แล้วค่อยเริ่มเรียนภาษาสเปนในระดับมัธยมศึกษาต่อไป จากแรงผลักดันดังกล่าว ต่อมาจึงมีหลักสูตรใหม่ขึ้น โดยสนับสนุนการใช้ภาษาถิ่นในระดับประถมศึกษา ทั้งนี้เพื่อที่จะเอื้อต่อการนำไปสู่การใช้ภาษาสเปนต่อไป

โซเรนเซน จูเนียร์ (Sorensen Jr 1972) ได้กล่าวถึงภาวะหลายภาษาในบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือของอเมริกาว่า เป็นบริเวณที่มีภาวะหลายภาษาอยู่อย่างกว้างขวาง ประกอบด้วยคนหลายเผ่าพันธุ์ด้วยกัน แต่ละเผ่ามีภาษาแม่เป็นของตนเอง และแต่ละคนสามารถพูดได้อย่างน้อย 3 ภาษาขึ้นไป ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการติดต่อกับคนเผ่าต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียง สำหรับภาษากลางจะใช้ภาษาของเผ่าทูกาโน (Tukano) ซึ่งเป็นเผ่าที่ใหญ่ที่สุดในบริเวณแถบนั้น ปัจจุบันมีประชากรในบริเวณดังกล่าวประมาณ 10,000 คน ตระกูลภาษาที่มีจำนวนผู้พูดมากที่สุดคือ ตระกูลทูกาโนตะวันออก (Eastern-Tukano) ซึ่งประกอบด้วยภาษาต่าง ๆ เกือบทั้งหมดที่มีอยู่ในบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือของอเมริกา

จากงานศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนั้น หากพิจารณาตามแนวการศึกษาแล้ว สามารถกล่าวได้ว่างานศึกษาเท่าที่ผ่านมามีอยู่ 2 แนวใหญ่ ๆ คือ

1) การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาโดยทั่วไป งานศึกษาในแนวนี้จะกล่าวถึงสภาวะภาษาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคมหลายภาษาหนึ่ง ๆ โดยทั่วไป สิ่งที่น่าสนใจอาจประกอบด้วยความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ภาษาที่ใช้พูดในชุมชน การใช้ภาษาของประชากรในชุมชน ทิศนคติของประชากรที่มีต่อภาษา บทบาทและหน้าที่ของแต่ละภาษาที่มีในชุมชน และนโยบายภาษาของชุมชน เป็นต้น งานศึกษาในแนวนี้ได้แก่งานศึกษาของ ฟาโซลด์ (Fasold 1984) คูบาร์ (Cubar 1988) คาปินเนริช (Kapinniaris 1984) เบรดชอว์ (Bardshaw 1978) เลวิช (Lewis 1972) โอบาร์ (O'barr 1971) อาคีร์ (Akere 1987) มิลเลอร์ (Miller 1969) โอลิเวอร์ (Oliver 1977) ไลเบอร์สัน (Liberson 1972) และโมเวเกียน (Mougeon 1976)

2) การศึกษาเกี่ยวกับการเลือกภาษา งานศึกษาในแนวนี้มุ่งเน้นการศึกษาเฉพาะในเรื่องการเลือกภาษาของประชากรที่มีภาวะหลายภาษาในชุมชนหรือสังคมหนึ่ง ๆ งานศึกษาเหล่านี้จะนำเสนอถึงการเลือกภาษาของประชากรตามแนวทางการใช้ภาษาหรือสถานการณ์การใช้ภาษาต่าง ๆ เป็นสำคัญ งานศึกษาในแนวนี้ได้แก่งานศึกษาของ พาราเชอร์ (Parasher 1980) โคว (Kuo 1974 และ 1979) และแซงคอฟ (Sankoff 1972) นอกจากนี้ยังมีงานศึกษาบางชิ้นที่ศึกษาการเลือกภาษาของประชากรเพื่อหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกภาษาของประชากรกลุ่มนั้น ๆ ได้แก่งานศึกษาของ เทย์ (Tay 1988) และรูบิน (Rubin 1970)

การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในชุมชนต่าง ๆ ในประเทศไทย

การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในชุมชนต่างๆของประเทศไทยนับว่ายังมีอยู่น้อยมาก การศึกษาเท่าที่ผ่านมาสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 เรื่องดังนี้คือ

1. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาโดยทั่วไป
2. การศึกษาเกี่ยวกับการเลือกภาษา
3. การศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติต่อภาษา
4. การศึกษาเกี่ยวกับภาพการใช้ภาษาในสังคม

1. การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาโดยทั่วไป

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2929) ได้กล่าวถึงภาวะหลายภาษาในชุมชนพูดหลายภาษาที่บ้านเมืองลิง ตำบลบ้านเมืองลิง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ไว้ว่า บ้านเมืองลิงเป็นชุมชนขนาด 201 ครอบครัว มีประชากรเชื้อสายต่างกันถึง 4 กลุ่มคือ ส่วย (50%) ลาว (25%) เขมร (17%) และจีน (7%) ประชากรส่วนมากสามารถพูดและเข้าใจได้ 4 ภาษา คือ ภาษาเขมร ส่วย ลาว และไทย คนส่วยจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการพูดภาษาต่าง ๆ ได้มากที่สุด คนลาวจะมีความรู้ภาษาไทยกลางและภาษาส่วยมากกว่าเขมร คนเขมรจะมีความรู้ในภาษาไทยกลางมากกว่าภาษาส่วยและภาษาลาว สำหรับคนจีนนั้นนอกจากภาษาของตนแล้ว จะมีความรู้ในทุกภาษาเกือบเท่ากันในระดับการติดต่อธุรกิจซื้อขายและการเงินในหมู่บ้าน

ถึงแม้ว่าภาษาส่วยเป็นภาษาของคนส่วนใหญ่ แต่คนส่วยกลับเป็นผู้ที่พูดภาษาอื่น ๆ ที่ใช้ในชุมชนนี้ได้ทุกภาษา (ยกเว้นภาษาจีน) ส่วนผู้อื่นกลับพูดภาษาส่วยได้ไม่มาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ภาษาส่วยมิได้มีอิทธิพลต่อชาวบ้านเมืองลิงโดยทั่วไปเพียงภาษาเดียว เนื่องจากลักษณะที่ตั้งของบ้านเมืองลิงมีอาณาเขตติดต่อกับบริเวณที่มีชุมชนเขมรอยู่หนาแน่น ดั้งเดิมภาษาเขมรจึงนับว่าเป็นภาษาสำคัญในท้องถิ่นนี้ ส่วนภาษาลาวหรือไทยอีสานเป็นภาษาของคนไทยส่วนใหญ่ในภาคอีสานจึงนับว่ามีความสำคัญ และมีบทบาทต่อคนในชุมชนแห่งนี้อยู่เป็นพื้นฐาน และภาษาไทยมาตรฐานหรือภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นภาษาราชการ เป็นภาษาที่ใช้ในสื่อสารมวลชนในโรงเรียน และในการติดต่อบุคคลในสถานที่ราชการต่าง ๆ ดังนั้นชาวบ้านไม่ว่าจะมีภาษาแม่เป็นภาษาใดก็จะมีความรู้ภาษาไทยกรุงเทพฯ ไม่มากนักน้อย สำหรับภาษาจีน (แต้จิ๋ว) ใช้กันเฉพาะในกลุ่มคนเชื้อสายจีนที่มีกิจการต่างๆและร้านค้าในหมู่บ้านเท่านั้น

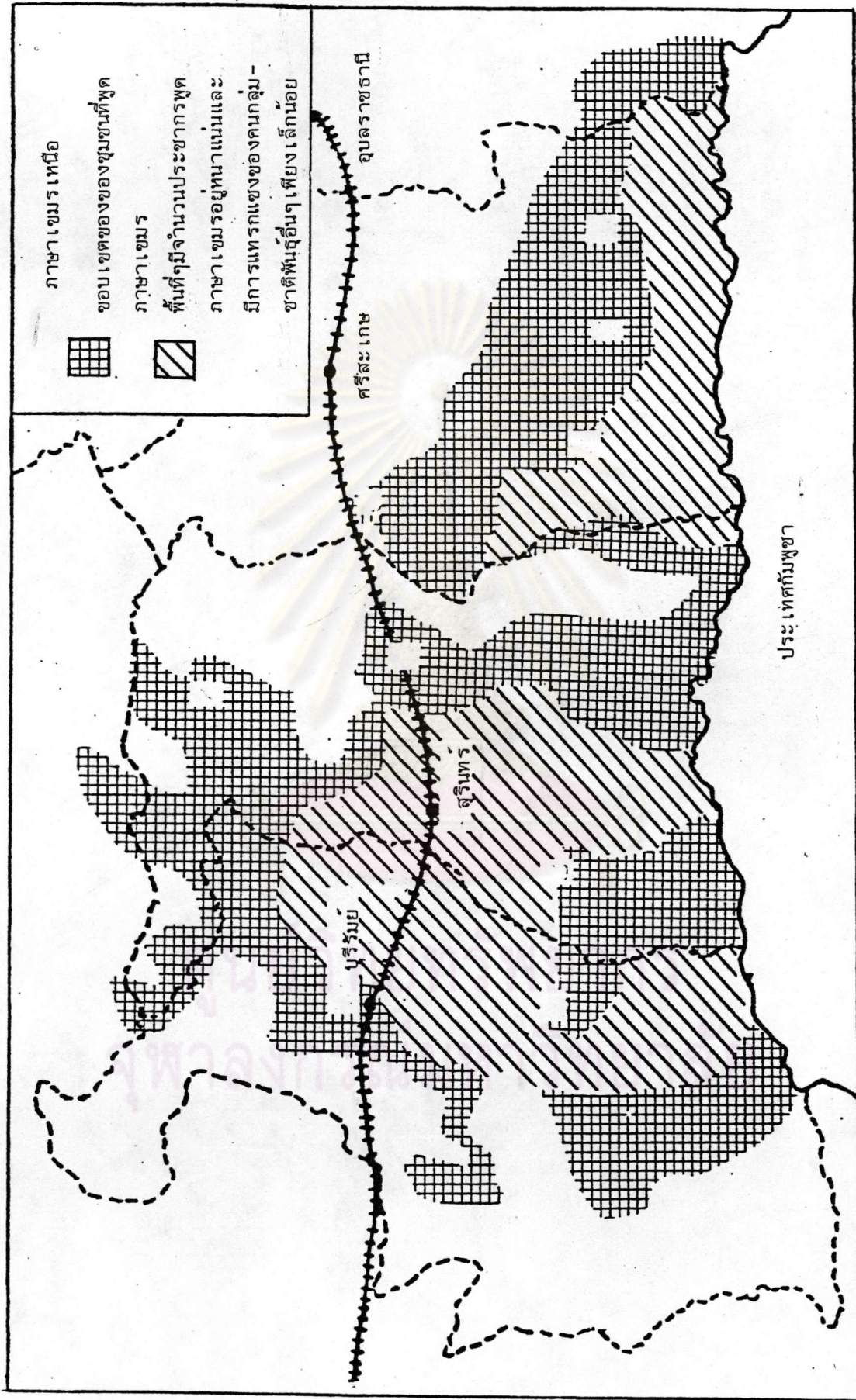

ในชุมชนบ้านเมืองสิ่งส่วนใหญ่แล้วหากใครมีพื้นเพ (กลุ่มชาติพันธุ์) อะไรก็จะพูดภาษานั้น และคนอื่น ๆ ก็ฟังได้พูดได้ เมื่อพบคนพูดภาษาใดก็มีก็จะโต้ตอบด้วยภาษานั้น หากพูดไม่ได้จะพูดแต่ภาษาของตนซึ่งก็ไม่มีปัญหาเพราะผู้อื่นจะฟังได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดมีการผสมผสานกันทั้งคำศัพท์ สำเนียง และรูปประโยคโดยไม่รู้ตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาส่วยที่บ้านเมืองสิ่งจะมีลักษณะที่ต่างไปจากภาษาส่วยอื่น ๆ กล่าวคือนอกจากจะต่างกันที่สำเนียงและศัพท์บางคำตามปกติของภาษาถิ่นแล้ว ยังมีศัพท์ เขมรและลาว เข้ามาปะปนเป็นจำนวนมาก และนอกจากเรื่องของภาษาแล้ว ขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างที่ถือปฏิบัติกันอยู่ก็ยิ่งแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานของวัฒนธรรมของคนกลุ่มต่าง ๆ ในบ้านเมืองสิ่งนี้อีกด้วย

สมอลลีย์ (Smalley 1988a) ศึกษาภาวะหลายภาษาของกลุ่มประชากรที่พูดภาษาเขมร (เหนือ) ในประเทศไทย รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของภาวะหลายภาษาระหว่างช่วงอายุต่าง ๆ ของประชากรที่จะสะท้อนให้เห็นแนวโน้มภาษาหน้า ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้จากการสัมภาษณ์ประชากรที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ ๆ มีประชากรพูดภาษาเขมรอยู่ จำนวน 2409 คน จาก 266 หมู่บ้าน 58 ตำบล ใน 11 อำเภอของจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์และศรีสะเกษ (ดูภาพที่ 6) โดยใช้ผู้ช่วยสำรวจข้อมูล 16 คนในปีพ.ศ. 2507

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 6 แผนที่แสดงบริเวณพื้นที่ ๆ มีประชากรพูดภาษาเขมร (เหนือ) และที่ตั้งของอำเภอที่สมอลลีย์ศึกษา

(ดัดแปลงจาก Smalley 1988 : 21)

หมายเลข	อำเภอ	จังหวัด
1	เมือง	สุรินทร์
2	ปราสาท	สุรินทร์
3	ศีขรภูมิ	สุรินทร์
4	ท่าตูม	สุรินทร์
5	กันทรลักษ์	ศรีสะเกษ
6	ขุขันธ์	ศรีสะเกษ
7	ขุนหาญ	ศรีสะเกษ
8	อุทุมพรพิสัย	ศรีสะเกษ
9	กระสัง	บุรีรัมย์
10	เมือง	บุรีรัมย์
11	ประโคนชัย	บุรีรัมย์

ประชากรที่ศึกษาแบ่งเป็นเพศชายร้อยละ 55.40 เพศหญิงร้อยละ 44.60
 ถ้าแบ่งตามอายุมี อายุต่ำกว่า 30 ร้อยละ 35.5 ระหว่าง 30-49 ร้อยละ 51.1 และ
 50 ปีขึ้นไปร้อยละ 13.20 คำถามที่ใช้สัมภาษณ์เกี่ยวกับภาษาที่ตนเอง พ่อ-แม่ และปู่-ย่า-
 ตา-ยาย พูดและฟังเข้าใจได้

จากการศึกษาพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ (90%) พูดได้มากกว่า 1 ภาษา
 หรือหลายภาษา แม้แต่ในบริเวณที่มีแต่คนพูดภาษาเขมรอยู่หนาแน่นก็ตาม ส่วนใหญ่ (87%)
 พูดภาษาเขมรได้ร่วมกับภาษาอื่น ๆ อีก จำนวนประชากรที่ฟังภาษาอื่นเข้าใจจะมีมากกว่าที่
 สามารถพูดได้ เช่นเดียวกับคนที่พูดได้ภาษาเดียวก็ยังฟังภาษาอื่นเข้าใจได้อีก ภาษาไทยจะเป็น
 ภาษาที่ 2 ที่ประชากรพูดได้มากที่สุดรองจากภาษาเขมร ดังนั้นประชากรสามารถพูดได้ทั้ง
 ภาษาเขมรและไทย (ทั้งที่พูดภาษาอื่นได้อีกหรือไม่ก็ตาม) มีจำนวนมากที่สุด (82%) รองลง
 มาคือพูด ภาษาเขมรและลาว (51%) ส่วนประชากรที่พูดภาษาส่วย หรือภาษาส่วยกับภาษา
 อื่น ๆ ที่นอกเหนือจากภาษาเขมรมีอยู่น้อยมาก ทั้งนี้เพราะไม่ได้เก็บข้อมูลในบริเวณพื้นที่ ๆ
 มีประชากรพูดภาษาส่วยหนาแน่น และเมื่อพิจารณาตลอดทั่วทั้งพื้นที่ ๆ ทำการสำรวจพบว่า
 จำนวนประชากรที่พูดภาษาต่าง ๆ ได้จะสัมพันธ์กับที่ตั้งของอำเภอที่ศึกษา เช่น ประชากรจะพูด
 ภาษาไทยได้มากที่สุดในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมีเขตแดนติดต่อกับพื้นที่ ๆ มี
 ประชากรพูดภาษาไทยถิ่นโคราชอยู่จำนวนมาก และในทางตรงกันข้ามประชากรจะพูดภาษา
 ไทยได้น้อยที่สุดในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งห่างไกลจากภาคกลางมากที่สุดและ
 อยู่ใกล้บริเวณที่มีประชากรพูดภาษาลาวอยู่หนาแน่น เป็นต้น หากพิจารณาถึงภาวะหลายภาษา

กับความแตกต่างทางด้านเพศของประชากรแล้ว พบว่า ในจำนวนผู้ที่พูดภาษาเขมรได้ อย่างเดียวเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย กับความแตกต่างของอายุประชากร พบว่า ประชากรที่มี อายุมากจะพูดภาษาเขมรได้อย่างเดียวมากกว่าประชากรรุ่นหลัง ๆ กับความแตกต่างทางการ ศึกษาของประชากรพบว่า ประชากรที่ไม่ได้รับการศึกษามีจำนวนผู้พูดภาษาเขมรได้ภาษา เดียวมากที่สุด และเมื่อเปรียบเทียบภาวะหลายภาษาของประชากรต่างรุ่นอายุกันพบว่า ประชากรรุ่นพ่อ-แม่และรุ่น ปู่-ย่า-ตา-ยาย ไม่สามารถพูดได้หลายภาษาเหมือนกับประชากร รุ่นปัจจุบัน

สมอลลีย์ กล่าวว่าการศึกษานี้สามารถช่วยสนับสนุนความเห็นที่ว่าภาวะ หลายภาษากำลังเพิ่มขึ้นในกลุ่มประชากรที่พูดภาษาเขมรในอำเภอต่าง ๆ ที่ได้ทำการสำรวจ ไม่มีเงื่อนไขใดที่จะทำให้ภาษาเขมรหมดไปได้ ยกเว้นบางอำเภอที่มีการแทรกแซงของภาษา ลาวหรือไทยมากกว่า หรืออยู่ใกล้กับบริเวณที่มีประชากรพูดภาษาลาวและไทยอยู่หนาแน่นก็ อาจสูญหายไปบ้าง อย่างไรก็ตามประชากรที่พูดภาษาเขมรกำลังเพิ่มมากขึ้นอย่างมาก โดยที่ ในปัจจุบันมีจำนวนประชากรที่พูดภาษาเขมรอยู่ในประเทศไทยประมาณ 1 ล้านคน ซึ่งเป็น จำนวนมากกว่า 2 เท่าของเมื่อ 30 ปีที่แล้ว นอกจากนี้ผลการศึกษาที่ได้อีกยังสนับสนุนความเห็น ที่ว่า โรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการที่ช่วยให้รู้ภาษาไทย และสิ่งสำคัญที่สมอลลีย์ ต้องการชี้ให้เห็นอีกคือ ไม่ว่าประชากรที่พูดภาษาเขมรจะมีโอกาสติดต่อกับชาวไทย และภาษาลาวมากขึ้นในปัจจุบันก็ตาม แต่ก็ไม่ได้เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ภาษาเขมรลดลงแต่ อย่างใด แต่กลับยังมีส่วนเสริมให้เกิดภาวะหลายภาษามากขึ้น อีกทั้งในทางตรงกันข้าม ประชากรเขมรที่พูดได้ภาษาเดียวจะลดจำนวนลงไปพร้อมกับประชากรที่ไม่ได้รับการศึกษา

สมอลลีย์ (Smalley 1988b) ได้กล่าวถึงความสูงต่ำ (hierarchy) ของภาวะหลายภาษาในประเทศไทยไว้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความแปลกทางด้าน ภาษาแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้เพราะการแข่งขันกันของภาษาต่าง ๆ ที่มีใน ประเทศ ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาในประเทศแต่อย่างใดเลย จึงทำให้ดูราวกับว่าประเทศไทย เป็นประเทศที่พูดภาษาเดียว คือภาษาไทยมาตรฐาน ซึ่งเกือบทุกคนสามารถพูดได้ แต่แท้จริง แล้วประเทศไทยก็มีความหลากหลายทางภาษาเช่นเดียวกับประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ มีภาษา ที่คนใช้พูดเป็นภาษาแม่ในประเทศมากกว่า 80 ภาษา และมีคนไทยหลายล้านคนที่พูดได้ตั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไป ขณะที่ผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานหรือภาษาไทยกลางเป็นภาษาแม่เพียงเล็กน้อย การที่ประเทศไทยมีภาษาประจำชาติเพียงภาษาเดียว (ภาษาไทยมาตรฐาน) และมีเอกภาพ ทางภาษาอันพบความหลากหลายของภาษาต่าง ๆ ได้นั้น ทำให้ประเทศไทยต่างจากประเทศ เพื่อนบ้านอื่น ๆ เช่น พม่า มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ ที่มีปัญหาจากความ

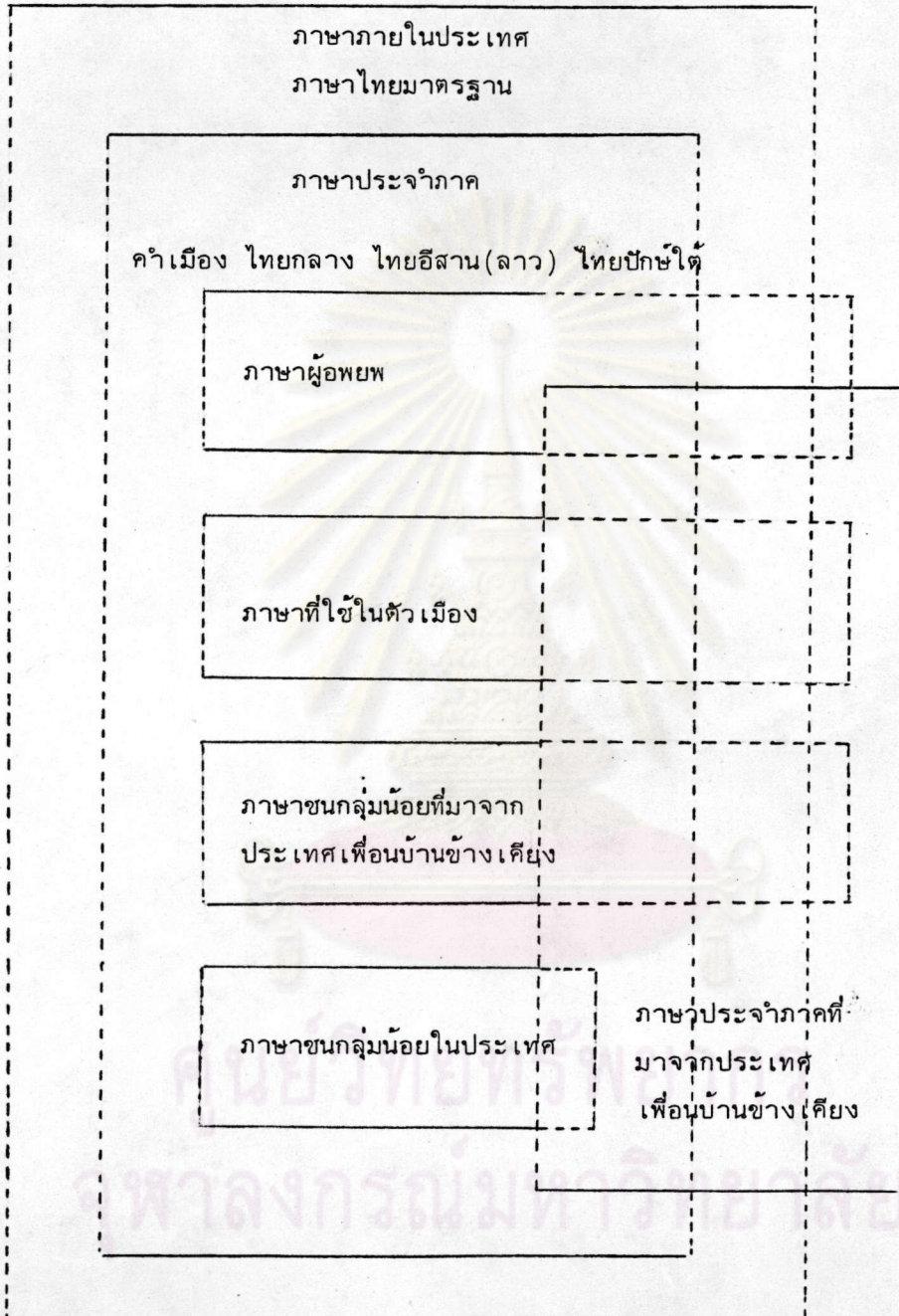
ขัดแย้งทางด้านภาษาอยู่ ที่เป็นเช่นนี้เพราะแต่ละภาษาในประเทศไทยมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันไป และความแตกต่างนี้อยู่ในลักษณะที่มีความสำคัญแบบสูงต่ำลดหลั่นกันไป ความสูงต่ำของภาวะหลายภาษาในประเทศไทยดำเนินไปอย่างเจียบ ๆ มาเป็นเวลานานแล้ว อีกทั้งกำลังขยายออกไปอย่างกว้างขวางและมั่นคง ทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องกับความสูงต่ำของภาวะหลายภาษาดังกล่าว แต่อยู่ในลักษณะที่แตกต่างกันไป ความสูงต่ำของภาวะหลายภาษาในประเทศไทยมีลักษณะดังนี้ (ดูภาพที่ 7)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 7 แผนภูมิแสดงรูปแบบความสูงต่ำของภาษาในประเทศไทย

ภาษาภายนอกประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ

(ดัดแปลงจาก Smalley 1987 : 6)

ในภาพที่ 7 ได้แสดงให้เห็นถึงความสูงต่ำของภาษาในประเทศไทย โดยมีภาษาที่อยู่ในระดับสูงสุดคือภาษาไทยมาตรฐาน เป็นภาษาที่มีใช้แพร่หลายทั่วประเทศ มีภาษาภายนอก เช่นภาษาอังกฤษ เป็นภาษาต่างประเทศที่ใช้เป็นสื่อกลางระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศต่าง ๆ ในโลก ในระดับต่ำลงมามีภาษาประจำภาคเป็นภาษาพื้นฐานที่ใช้ในแต่ละภาคของประเทศไทย และเดียวกับภาษามาตรฐานก็กลายเป็นภาษาภายนอกของแต่ละภาคที่ใช้เมื่อบุคคลภาคหนึ่งสื่อสารกับบุคคลอีกภาคหนึ่ง สำหรับผู้มีภาษาแม่อื่น ๆ ได้แสดงไว้ในกรอบขนาดเล็กลงมา แต่อยู่ภายในกรอบของภาษาประจำภาค ทั้งนี้เพราะบุคคลเหล่านี้ใช้ภาษาแม่เฉพาะในกลุ่มหรือชุมชนของตน ใช้ภาษาประจำภาคเมื่อสื่อสารกับบุคคลนอกชุมชนแต่อยู่ในภาคเดียวกัน และใช้ภาษาไทยมาตรฐานกับบุคคลที่ต่างภาคกัน จึงถือว่ามีภาษาภายนอกถึง 2 ชั้นด้วยกัน ดังนั้นทุก ๆ ภาษาภายในประเทศจะเป็นภาษาภายในระดับหนึ่ง และจะเป็นภาษาภายนอกของบุคคลที่พูดภาษาในระดับต่ำลงไปอีก ผลของสถานการณ์การใช้ภาษาเช่นนี้ทำให้เกิดเส้นแบ่งเขตภาวะหลายภาษา (multiglossia) ขึ้นได้ สำหรับระดับต่าง ๆ ของภาษาภายในระบบความสูงต่ำนี้ เรียงจากระดับสูงสุดลงมาได้ดังนี้

ภาษาไทยมาตรฐาน (standard Thai) เป็นภาษาประจำชาติ ภาษาราชการ ใช้ในโรงเรียน และในสื่อสารมวลชน มีจำนวนผู้พูดเป็นภาษาแม่ประมาณ 12 ล้านคน (รวมผู้มีภาวะหลายภาษาด้วย)

ภาษาประจำภาค (regional languages) มี 4 ภาษาตามภาคใหญ่ ๆ ของประเทศไทย ได้แก่

ภาษาไทยกลาง (central Thai) ใช้พูดในบริเวณภาคกลางของประเทศ (รวมกรุงเทพฯ) มีจำนวนผู้พูดเป็นภาษาแม่ประมาณ 11 ล้านคน

ภาษาไทยอีสานหรือภาษาลาว (Thai-Lao) ใช้พูดในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ มีจำนวนผู้พูดเป็นภาษาแม่ประมาณ 11 ล้านคน

ภาษาไทยปักษ์ใต้ (Pak Tai) ใช้พูดในบริเวณภาคใต้ของประเทศ มีจำนวนผู้พูดเป็นภาษาแม่ประมาณ 4 ล้านคน

ภาษาคำเมือง (Myang) ใช้พูดในบริเวณภาคเหนือของประเทศ มีจำนวนผู้พูดเป็นภาษาแม่ประมาณ 3 ล้าน 5 แสนคน

แต่ละภาษาอาจมีภาษาถิ่นย่อยที่แตกต่างกันไปทั้งเสียงวรรณยุกต์และศัพท์ได้อีก

ภาษาประจำภาคที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านข้างเคียง (marginal regional languages) เป็นภาษาของประเทศเพื่อนบ้านข้างเคียง และมีใช้อยู่จำนวนมากในภาคหนึ่ง ๆ ส่วนใหญ่ใช้อยู่ในบริเวณพื้นที่ตามแนวชายแดนของประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับภาษาประจำภาคแล้ว ภาษาดังกล่าวนี้อยู่ในระดับที่ต่ำกว่า ภาษาที่สำคัญได้แก่ภาษาเขมร ภาษามาเลย์ ภาษาไทใหญ่ ภาษากะเหรี่ยงสกอาร์และโพลัว เป็นต้น ภาษากลุ่มนี้ เป็นภาษาที่อยู่ในกรอบของภาษาประจำภาค ดังนั้นผู้พูดภาษาเหล่านี้เป็นภาษาแม่ มักจะเรียนรู้ภาษาประจำภาคของตนอีกด้วย

ภาษาผู้อพยพ (displaced languages) เป็นภาษาตระกูลไทที่มาจากนอกประเทศ ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุสงครามและการทำมาหากิน ภาษาที่สำคัญได้แก่ ภาษาผู้ไท ภาษาลื้อ ภาษาลาวโซ่ง เป็นต้น

ภาษาที่ใช้ในตัวเมือง (languages of towns and cities) เป็นภาษาที่ใช้ตามตัวเมืองต่าง ๆ จะไม่พบในถิ่นชนบท ส่วนใหญ่เป็นภาษาจีนถิ่นต่าง ๆ ได้แก่ภาษาแต้จิ๋ว ภาษาแคะ ภาษาฮกเกี้ยน ภาษากวางตุ้ง และภาษาไหหลำ

ภาษาชนกลุ่มน้อยที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านข้างเคียง (marginal languages) เป็นภาษาชนกลุ่มน้อยที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง แต่ไม่มีบทบาทเป็นภาษาประจำภาค เพราะภาษาในกลุ่มนี้จะใช้สื่อสารเฉพาะในกลุ่มหรือชุมชนของตน มีจำนวนทั้งสิ้น 34 ภาษา ที่สำคัญ ๆ เช่น ภาษาส่วย (กูย) ภาษามอญ ภาษาม้ง ภาษาลาฮู ภาษาอีเก้อ ภาษาลีซู ภาษาไพร เป็นต้น

ภาษาชนกลุ่มน้อยในประเทศ (enclave languages) เป็นภาษาชนกลุ่มน้อยกลุ่มเล็ก ๆ ที่พบเฉพาะในประเทศ ไม่ได้มาจากประเทศเพื่อนบ้านข้างเคียง มีอย่างน้อย 14 ภาษา ที่สำคัญ ๆ เช่น ภาษาละเวือะ ภาษามาล ภาษานูญกูร เป็นต้น

ภาษาภายนอก (external languages) เป็นภาษาต่างประเทศที่มีสอนในโรงเรียน ใช้สื่อสารกับชาวต่างประเทศและในกิจการระหว่างประเทศ ภาษาที่สำคัญคือ ภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ยังมีภาษาอื่น ๆ อยู่บ้างแต่มีการใช้เพียงเล็กน้อย เช่น ภาษาแมนดาวัน ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน เป็นต้น

2. การศึกษาเกี่ยวกับการเลือกภาษา

คมขำ ศิลปชัย (2522) ได้ทำการสำรวจชุมชนที่ใช้ภาษาพูดหลายภาษาใน จังหวัดสุรินทร์ และศึกษาการเลือกภาษาตามแควดวงต่าง ๆ ของประชากรที่พูดได้หลายภาษา ที่บ้านแตรล บ้านประทุน บ้านอาวฐ ตำบลแตรล อำเภอศีขรภูมิ และที่ตำบลนอกเมือง อำเภอ เมือง จังหวัดสุรินทร์ การศึกษาใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ผลการสำรวจชุมชนพูด หลายภาษาในจังหวัดสุรินทร์พบว่า ภาษาที่ใช้ร่วมกันส่วนใหญ่คือภาษาเขมร ภาษาไทยเป็น ภาษาที่ใช้ในการศึกษาและราชการ ส่วนภาษาส่วยและภาษาลาวนั้น ใช้กับผู้ที่พูดส่วยและลาว ได้ สำหรับผลการศึกษาเกี่ยวกับการเลือกภาษาตามแควดวงต่าง ๆ ของประชากรทั้ง 4 แห่ง ข้างต้น สรุปได้ดังนี้ (ดูตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 แสดงภาษาที่เลือกใช้ตามแควดวงต่างๆของประชากรบ้านแตรล บ้านประทุน บ้าน อาวฐและอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

แควดวง	ภาษาที่เลือกใช้			
	อำเภอเมืองสุรินทร์	บ้านแตรล	บ้านประทุน	บ้านอาวฐ
บ้าน	เขมร ไทย	ส่วย	เขมร	ลาว
โรงเรียน	ไทย	ไทย	ไทย	ไทย
ที่ทำงานรัฐบาล	ไทย	ไทย	ไทย	ไทย
ศาสนา				
- พุทธกับพระ	เขมร	ส่วย	เขมร	ลาว
- พระเทศน์	ไทย	ไทย	ไทย	ไทย
ตลาด	เขมร ลาว ส่วย ไทย	ส่วย	เขมร	ลาว
เพื่อน	เขมร ไทย	ส่วย	เขมร	ลาว

ณรงค์ คงชาตรี (Narong Kongchatree 1979 : 31-55) ได้ศึกษาการเลือก ภาษาของประชากรที่พูด 2 ภาษา ไทย-มาเลย์ ในอำเภอหนองจิก อำเภอเมือง อำเภอ ปะนาเร อำเภอสาบบุรี กิ่งอำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี และอำเภอบาเจาะ จังหวัด นราธิวาส โดยใช้แบบสอบถามกับประชาชนที่มีความแตกต่างกันในด้านอาชีพ อายุ ศาสนา และการศึกษา จำนวน 189 คน การศึกษาแบ่งเป็น 4 เรื่องคือ 1) การเลือกภาษาตาม

สถานที่ต่าง ๆ 2) การเลือกภาษากับบุคคลที่คุ้นเคยด้วย 3) การเลือกภาษาในกิจวัตรประจำวันส่วนตัว และ 4) การเลือกภาษาตามเรื่องที่ชอบ ผลการศึกษาพบว่า ภาษามาเลเซียส่วนใหญ่ใช้ในกิจกรรมทางศาสนาอิสลาม ระหว่างชาวมุสลิมด้วยกัน ในสุเหร่าหรือมัสยิด ในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม ในงานประเพณีอิสลาม กับเพื่อนสนิท และในความฝัน ส่วนภาษาไทยส่วนใหญ่ใช้จุดประสงค์ที่เป็นทางการ กิจการค้าและพาณิชย์ ในสถานที่ราชการหรือหน่วยงานของรัฐบาล ที่ธนาคาร โรงพยาบาล โรงเรียน กับข้าราชการ แพทย์ พยาบาล ครู ตำรวจ คนแปลกหน้า ในการเขียน การร้องเพลง คิด นับ และในการศึกษา

จรรยา มุลสวัสดิ์ (2528) ได้ศึกษาการเลือกภาษาในสถานที่และสถานการณ์ต่าง ๆ ของประชากรที่บ้านเมืองสิง ตำบลบ้านเมืองสิง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้แบบสอบถามกับประชากรทั้งสิ้น 154 คน ซึ่งสุ่มมาจากกลุ่มเชื้อสายต่าง ๆ ที่มีอาชีพต่าง ๆ กันทั้งชายและหญิง ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มประชากรประมาณร้อยละ 50 มีความสามารถในการใช้ได้ทั้ง 4 ภาษา คือ เขมร ส่วย ลาว และไทย สำหรับผลการศึกษาเกี่ยวกับภาษาที่ถูกเลือกใช้ในสถานที่และสถานการณ์ที่ต่างกัน สรุปได้ดังนี้

1) ภาษาไทย ใช้ในสถานการณ์ที่เป็นทางการหรือค่อนข้างจะเป็นทางการ เช่น เมื่อเข้ารับการอบรมหรือใช้กับคนที่มีสภาพทางสังคมสูงกว่า เช่น หมอ พยาบาล และเจ้าหน้าที่ หรือใช้ในโรงเรียนเมื่ออยู่ในห้องเรียน และในเวลาที่ใช้ไปในเมือง เช่น ตลาด โรงภาพยนตร์ เป็นต้น

2) ภาษาลาวเป็นภาษาที่ทุกคนพูดได้ ใช้เมื่อพูดกับเพื่อนร่วมงาน เมื่อพูดกับพระในเวลาไปทำบุญที่วัด และเมื่อพบคนแปลกหน้า

3) ภาษาเดิมของตนเอง (ภาษาแม่) จะมีการใช้มากเมื่ออยู่ในกลุ่มเดียวกัน เช่น เวลารับประทานอาหารหรือพูดคุยภายในบ้าน เมื่อไม่พอใจ เวลาเมา หรือพูดกับคนเมา และเวลาเล่าเรื่องต่าง ๆ และใช้บ้างกับบุคคลอื่น ๆ บางสถานที่หรือสถานการณ์ก็อาจมีการใช้ภาษาเดิมของตนเองปะปนอยู่บ้าง

นอกจากนี้ยังพบว่าในบรรดาภาษาที่มีใช้ภายในหมู่บ้านทั้ง 4 ภาษานั้น ภาษาลาวเป็นภาษาที่มีการใช้มากที่สุด ทั้งชาวส่วย ชาวเขมร และชาวจีน มีการใช้ภาษาลาวแทนภาษาของตนเองในหลาย ๆ สถานการณ์ที่มีการสนทนาเกิดขึ้น

ดียู ศรีนราวัฒน์ (Deeyoo Srinarawat 2531) ได้ทำการศึกษาการเลือกภาษาของคนจีนที่พูด 2 ภาษาไทย-จีน (แต่จิวในกรุงเทพฯ) จำนวน 319 คน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ประชากร 5 กลุ่มคือ

กลุ่ม	ระดับการศึกษา	จำนวน/คน	ช่วงอายุ
1	ประถมศึกษา	61	23-72
2	มัธยมศึกษา	44	16-62
3	อาชีวศึกษา	53	17-57
4	อุดมศึกษา	107	18-52
5	ไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนของไทย	54	45-87

หมายเหตุ ประชากรกลุ่มที่ 1-4 เป็นกลุ่มประชากรจีนที่เกิดในประเทศไทย อยู่ในครอบครัวที่พ่อ-แม่ พูดภาษาจีน และยึดถือปฏิบัติประเพณีจีนอยู่ ส่วนประชากรกลุ่มที่ 5 เป็นกลุ่มประชากรที่อพยพมาจากจีน

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

- 1) เกี่ยวกับจำนวนภาษาที่สามารถพูดได้ ปรากฏว่า ประชากรส่วนใหญ่ (ทุกกลุ่ม) ร้อยละ 58.34 สามารถพูดได้ 2 ภาษา คือ ไทย-จีน (แต่จิว) สำหรับกลุ่มที่ 3 จำนวนร้อยละ 50.94 และกลุ่มที่ 4 ร้อยละ 56.07 กล่าวว่าจะสามารถพูดภาษาอังกฤษได้อีก
- 2) เกี่ยวกับความสามารถในการใช้ภาษา พบว่าคนจีนที่เกิดในไทยส่วนใหญ่ (กลุ่ม 1-4) สามารถพูด อ่าน และเขียนภาษาไทยได้มากกว่าภาษาจีน ตรงกันข้ามกับกลุ่มที่ 5 ที่สามารถพูด อ่าน และเขียนภาษาจีนได้ดีกว่า และเมื่อเปรียบเทียบทักษะในการใช้ภาษาไทยระหว่างประชากรทุกกลุ่มที่ 1-4 พบว่ามีอัตราส่วนสอดคล้องกันระดับการศึกษา คือกลุ่มที่ 4 มีทักษะในการใช้ภาษาไทยมากที่สุด รองลงมา กลุ่มที่ 3 2 และ 1 ตามลำดับ
- 3) เกี่ยวกับการเลือกภาษา ในการศึกษาการเลือกภาษากับบุคคลที่คุ้นเคยด้วย พบว่า การเลือกภาษาขึ้นอยู่กับสถานภาพและบทบาทในสังคมของคู่สนทนา ประชากรจะเลือกภาษาที่เหมาะสมกับบุคคลที่พูดด้วยแต่ละกลุ่ม กล่าวคือ จะใช้ภาษาจีนกับบุคคลที่มีสภาพสูงกว่า อารูโสกว่าหรือเป็นที่เคารพนับถือของตน เช่น พ่อ-แม่ และญาติผู้ใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีนรุ่นแรก ๆ ที่เข้ามาในประเทศไทยและยังคงความเป็นจีน (Chineseness) ในสังคมไทยได้

มากกว่า รวมทั้งมักคาดหวังให้สมาชิกในครอบครัวพูดภาษาจีนกับตน ส่วนบุคคลที่มีสถานภาพเท่ากันหรือต่ำกว่า เช่น คู่สมรส พี่น้อง ญาติทั่วไป และลูก-หลาน ประชากรส่วนใหญ่จะใช้ภาษาไทย แต่การที่กลุ่มที่ 1 และ 2 มีการใช้ภาษาจีนและไทยพอ ๆ กันเมื่อพูดกับคู่สมรสนั้น เพราะว่าการกลุ่มนี้แม้จะมีการศึกษาน้อย แต่ส่วนใหญ่จะมีธุรกิจการค้า จึงมีแนวโน้มที่จะใช้วิถีชีวิตแบบคนจีน อีกทั้งยังมีความจำเป็นต้องใช้ภาษาจีนกับพ่อ-แม่อยู่ ตรงกันข้ามกับกลุ่มที่ 3 และ 4 ที่มีการศึกษาและชีวิตประจำวันแบบไทยมากกว่า ทั้งที่เป็นนักศึกษาและทำงานรับราชการหรือเอกชน จะมีความรู้สึกสะดวกสบายที่จะใช้ภาษาไทยกับคู่สมรส อีกทั้งยังไม่คาดหวังให้ลูก-หลาน พูดภาษาจีนได้ดีเท่าไรนัก จึงพูดภาษาไทยกับลูก-หลานโดยทั่วไป นอกจากนี้เป็นที่น่าสนใจว่าประชากรกลุ่มที่ 5 ที่ส่วนใหญ่ยังคงจะใช้ภาษาจีนกับคู่สมรสนั้น เลือกใช้ภาษาไทยกับลูก-หลาน เช่นเดียวกับกลุ่มอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าประชากรรุ่นต่อ ๆ ไปจะใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวันมากขึ้น สำหรับการเลือกภาษากับบุคคลอื่น ๆ นอกครอบครัว เช่น เพื่อนร่วมงาน นายจ้าง ลูกจ้าง เพื่อนบ้าน และลูกค้า ประชากรทั้งหมดใช้ภาษาไทย (ยกเว้นกลุ่มที่ 5 ใช้ภาษาจีนกับผู้ร่วมงานและนายจ้าง) แสดงให้เห็นว่าภาษาไทยเป็นภาษาที่สำคัญมากต่อการติดต่อธุรกิจต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ถึงแม้ว่าภาษาจีนจะถูกพิจารณาว่าเป็นภาษาที่จำเป็นในการค้า และธุรกิจก็ตาม (เนื่องจากถูกควบคุมโดยคนจีนเป็นส่วนใหญ่) แต่ภาษาไทยก็ยังเป็นภาษาราชการอย่างเด็ดขาด และใช้ในวงการสื่อสารมวลชนทุกชนิดอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ยังช่วยชี้ให้เห็นว่าคนจีนในไทยถูกรวมเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมไทยมากขึ้น

หากพิจารณาในแง่การเลือกใช้ภาษาตามแวดวงต่าง ๆ แล้วพบว่า รูปแบบการเลือกภาษาของประชากรกลุ่มที่ 1-4 มีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ใช้ภาษาจีนมากกว่าในแวดวงครอบครัว ยกเว้นกลุ่มที่ 4 ใช้ภาษาไทยมากกว่า แต่ถ้าแวดวงนอกบ้าน เช่น ที่ทำงาน การซื้อของ และการสนทนากัน ส่วนใหญ่จะใช้ภาษาไทยมากกว่าภาษาจีน ในแวดวงโรงเรียนและศาสนาจะใช้ภาษาไทยเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการเลือกภาษาของประชากรกลุ่มที่ 5 เฉลี่ยแล้วใช้ภาษาจีนมากกว่าไทย ยกเว้นแวดวงที่ทำงานและการซื้อของใช้ภาษาไทยมากกว่า และการที่แวดวงโรงเรียนมีการใช้ภาษาจีนมากกว่าไทยนั้น เพราะว่าเป็นโรงเรียนนอกระบบที่สอนภาษาไทย-จีน จึงมีโอกาสนำมาใช้ภาษาจีนมากกว่าไทย สรุปแล้วกลุ่มที่ 1-3 มีรูปแบบการเลือกใช้ภาษาคล้ายคลึงกัน กลุ่มที่ 4 จะต่างออกไปตรงที่ใช้ภาษาไทยมากกว่าภาษาจีนในทุกแวดวง ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงความเป็นไทย (Thainess) มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ และมีการผสมกลมกลืนกับสังคมและวัฒนธรรมไทยมากที่สุด ตรงกันข้ามกับกลุ่มที่ 5 ที่รักษาภาษาจีนได้มากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามยังมีการใช้ภาษาไทยควบคู่กับภาษาจีนในทุกแวดวง และจากการที่พบว่าแม้แต่ประชากรกลุ่มที่ 5 ยังใช้ภาษาไทยติดต่อสื่อสารในชีวิต

ประจำวันด้วย เช่นเดียวกับประชากรกลุ่มอื่น ๆ ที่ส่วนมากใช้ภาษาไทยมากกว่าจีนใน
 แวดวงต่าง ๆ นั้น ช่วยพิสูจน์ให้เห็นว่าภาษาไทยมีบทบาทและหน้าที่เสมือนกับภาษาสำคัญที่ใช้
 ในการสื่อสารระหว่างคนจีนในประเทศไทย ส่วนภาษาจีนส่วนใหญ่ถูกจำกัดวงในการใช้
 เฉพาะกับสมาชิกในครอบครัวหรือญาติที่สนิทสนมเท่านั้น

3. การศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติต่อภาษา

จรรยา มุลสวัสดิ์ (2528) ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อการศึกษาเกี่ยวกับการ
 เลือกภาษา ในงานที่ศึกษาขึ้นเดี๋ยวก่อนนี้ จรรยา ยังได้ศึกษาถึงทัศนคติของประชากรในหมู่บ้าน
 ลิ่ง ตำบลบ้านเมืองลิ่ง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ที่มีต่อความหลากหลายของภาษาที่มีใช้
 ภายในหมู่บ้านของตนอีกด้วย ผลการศึกษาปรากฏว่า ประชากรส่วนใหญ่มีความต้องการให้
 บุตรของตนเองพูดภาษาไทยได้คล่องสูงสุดถึงร้อยละ 94.82 รองลงมาคือภาษาลาว แสดง
 ให้เห็นถึงแนวความคิดของคนในหมู่บ้านที่ถือว่าภาษาไทยเป็นภาษาที่มีศักดิ์ศรีเหนือภาษาอื่น
 ใครพูดได้ถือว่าเป็นคนที่มีสถานภาพทางสังคมสูงและเป็นที่น่าภาคภูมิใจ สำหรับความคิดเห็น
 ของประชากรภายในหมู่บ้านที่มีต่อการมีภาษาพูดหลายภาษานั้น ปรากฏว่าอัตราส่วนของผู้ที่
 พอใจที่มีการพูดหลายภาษา กับผู้ที่พอใจที่จะมีเพียงภาษาเดียว มีอัตราใกล้เคียงกันคือร้อยละ
 46.75 และ 53.25 ตามลำดับ

ดิฐ ศรีนราวัฒน์ (Deeyoo Srinarawat 1988) ในงานชิ้นเดี๋ยวก่อนนี้ก็กล่าว
 ถึงไปแล้วในหัวข้อการศึกษาเกี่ยวกับการเลือกภาษา ดิฐ ยังได้ศึกษาทัศนคติของคนจีนที่พูด
 ภาษา ไทย-จีน (แต้จิ๋ว) ในกรุงเทพฯ ที่มีต่อภาษาไทยและภาษาจีนอีกด้วย ผลการศึกษาใน
 เรื่องทัศนคติต่อภาษาไทย พบว่า ประชากรกลุ่มที่ 1-4 ซึ่งเป็นคนจีนที่เกิดในไทย ส่วนใหญ่
 แสดงทัศนคติที่ดีต่อภาษาไทย โดยเห็นว่าภาษาไทยมีความสำคัญและจำเป็นต่อชีวิตความเป็น
 อยู่ในสังคมไทย แต่กลุ่มที่ 5 แสดงความเห็นด้วยน้อยกว่า ผลการศึกษาเรื่องนี้ยังสอดคล้อง
 กับรูปแบบการเลือกภาษาอีกด้วย ในกลุ่มประชากรที่เติบโตและได้รับการศึกษาในเมืองไทย
 จะกลมกลืนเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมไทยมากกว่า จึงทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อภาษาและ
 วัฒนธรรมไทย และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม 1-4 ด้วยกันแล้ว พบว่า มีความแตกต่างไป
 ตามสัดส่วนของระดับการศึกษา กล่าวคือ ความนิยมที่มีต่อภาษาไทยจะเพิ่มขึ้นตามระดับการ
 ศึกษาของประชากรแต่ละกลุ่ม สำหรับผลการศึกษาในเรื่องทัศนคติที่มีต่อภาษาจีน พบว่า มี
 ความแตกต่างตามสัดส่วนของระดับการศึกษาเช่นกัน กล่าวคือ ยิ่งได้รับการศึกษาไทยน้อยเท่า
 ไร ความนิยมชมชื่นภาษาจีนจะมีมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นประชากรกลุ่มที่ 1 จึงมีทัศนคติที่ดีและ
 ชื่นชมต่อภาษาจีนมากกว่ากลุ่มที่ 2, 3 และ 4 น้อยที่สุด แต่ถึงแม้ว่าจะชื่นชมต่อการใช้ภาษาจีน

ก็ตาม แต่ก็ไม่ได้คาดหวังอะไรมากเท่าใดนัก สำหรับประชากรกลุ่มที่ 5 มีความแตกต่างจากทุกกลุ่มแสดงให้เห็นถึงความต้องการรักษาความเป็นจีนและภาษาจีนในสังคมไทยไว้ให้ได้มากที่สุด

4. การศึกษาเกี่ยวกับภาพการใช้ภาษาในสังคม

ประพาศน์ พฤทธิประภา (Prapart Brudhiprapha 1979) ได้กล่าวถึงภาพการใช้ภาษาในประเทศไทยไว้ว่า ประเทศไทยมีภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ มีประชากรประมาณ 41,334,152 คน (สถิติ พ.ศ.2517) แบ่งการปกครองออกเป็น 4 ภาคใหญ่ ๆ โดยแต่ละภาคจะมีภาษาถิ่นประจำภาค ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นตะวันออก เชียงเหนือ ภาษาไทยถิ่นใต้ และภาษาไทยถิ่นเหนือ นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีภาษาต่าง ๆ อีกมากมายกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งที่เป็นภาษาถิ่นและภาษาชนกลุ่มน้อยอีกประมาณ 28 ภาษา

ถึงแม้ว่าประเทศไทยค่อนข้างมีความหลากหลายทางด้านภาษา แต่อย่างไรก็ตาม ภาษาไทยถิ่นกลางก็เป็นภาษาเดียวที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารอย่างกว้างขวางทั่วไปในจังหวัดต่าง ๆ มานานแล้ว ปัจจุบันยังนับว่าเป็นสื่อกลางสำคัญในการสื่อสารทุกระดับไม่มากนักน้อยมีการใช้ในหนังสือพิมพ์ หนังสือ วิทยุ โทรทัศน์ สถานที่ราชการทั่วประเทศ และใช้ในการศึกษาทุกระดับ ดังนั้นหากคนใดได้รับการศึกษาในโรงเรียนแล้ว จะสามารถใช้ภาษาไทยถิ่นกลางได้ทั้งสิ้น ส่วนภาษาชนกลุ่มน้อย เช่นภาษาจีน เขมร มาเลย์ ฯลฯ มีการใช้อย่างกว้างขวางในบางพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการใช้ภาษาต่างประเทศอื่น ๆ อีก เช่น ภาษาอังกฤษ แต่ก็มิได้อยู่ในวงจำกัดเฉพาะเมื่อติดต่อกับชาวต่างประเทศที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เท่านั้น

สำหรับเรื่องนโยบาย กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามที่จะกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาภาษาของชนกลุ่มน้อย แต่นโยบายนั้นดูเหมือนกับมีวัตถุประสงค์ที่จะผสมกลมกลืนเข้ากับภาษาของคนส่วนใหญ่ของประเทศมากกว่าที่จะรักษาภาษาชนกลุ่มน้อยไว้ ส่วนแผนการศึกษาชาติเท่าที่ผ่านมานในอดีต มีแนวโน้มที่เห็นความสำคัญของการศึกษาภาษาต่างประเทศและการสอนภาษาประจำชาติเท่านั้น

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531) ได้กล่าวถึงสภาวะภาษาในประเทศไทยไว้ว่า ประเทศไทยจัดเป็นดินแดนภาวะหลายภาษาแห่งหนึ่ง เพราะว่าคนที่พูดได้ภาษาเดียวจริง ๆ ในประเทศไทยมีจำนวนน้อยมาก ส่วนใหญ่ นอกจากจะพูดภาษาไทยถิ่นของตนแล้ว ยังสามารถพูดภาษาไทยมาตรฐานหรือภาษาไทยกรุงเทพฯ ได้อีกด้วย หรือบางคนยังพูดภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นได้ด้วย เช่น ภาษาชนกลุ่มน้อย นอกจากนี้ยังมีคนไทยเป็นจำนวนมากที่พูดภาษาต่างประเทศได้อีก เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน จีน ญี่ปุ่น ฯลฯ แต่ถ้าหากพิจารณาเฉพาะภาษาที่ใช้พูดกันเป็นภาษาแม่ (native language) ในประเทศไทยแล้ว สามารถจำแนกตามตระกูลภาษาออกได้เป็น 5 กลุ่มคือ

- 1) ตระกูลไท (Tai) ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ภาษาชนกลุ่มน้อย เช่น ไตใหญ่ ผู้ไท ลาวโซ่ง พวน เป็นต้น
- 2) ตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan) ได้แก่ ภาษาจีนต่าง ๆ ภาษาชาวเขา เช่น มูเซอ ลีซอ อีเกอ และกะเหรี่ยง เป็นต้น
- 3) ตระกูลมอญ-เขมร (Mon-Khmer) ได้แก่ ภาษามอญ เขมร กูย (ส่วย) ขมุ ญวน เป็นต้น
- 4) ตระกูลมาลาโย-โพลินีเซียน (Malayo-Polynesian) หรือออสโตรนีเซียน (Austronesian) ได้แก่ ภาษามลายู ชาวเล เป็นต้น
- 5) ตระกูลมั่ว-เย้า (Meo-Yao) ได้แก่ ภาษามั่ว (ม้ง) และเย้า (เมี่ยน)

จะเห็นได้ว่าในประเทศไทยนี้ถึงแม้คนส่วนใหญ่จะพูดภาษาไทย แต่ก็ยังมีคนอีกจำนวนไม่น้อยที่พูดภาษาอื่น ๆ เป็นภาษาแม่ ซึ่งมีกระจายอยู่ทุกภาคของประเทศ จึงนับได้ว่ามีคนไทยเป็นจำนวนไม่น้อยที่พูดได้มากกว่า 1 ภาษา ยิ่งถ้ารวมเอาภาษาต่างประเทศที่เรียนเป็นภาษาที่สองด้วยแล้ว ภาวะหลายภาษาในประเทศไทยจะเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ภาษาที่ใช้ในประเทศไทยทั้งหมดทั้งที่เป็นภาษาแม่และภาษาต่างประเทศสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามหน้าที่ในสังคมไทยได้ 10 ประเภท* คือ

- 1) ภาษาเมืองหลวง (Capital language) คือภาษาที่ใช้สื่อสารในเมืองหลวง ได้แก่ ภาษาไทยกรุงเทพฯ

* การแบ่งประเภทของภาษาตามหน้าที่นี้ อมรา แบ่งตามที่ สจิวัด (Stewart 1968) ได้ทำไว้

- 2) ภาษาราชการ (official language) คือภาษาที่ใช้ทางราชการ ได้แก่ ภาษาไทยกรุงเทพฯ
- 3) ภาษาการศึกษา (educational language) คือภาษาที่ใช้ในวงการศึกษา ได้แก่ ภาษาไทยกรุงเทพฯ ส่วนภาษาจีนและอังกฤษก็มีใช้แต่น้อยมาก
- 4) ภาษานานาชาติ (international language) คือภาษาที่ใช้สื่อสารกับชาติอื่น ๆ นอกประเทศ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ส่วนภาษาจีนก็มีใช้แต่น้อยมาก
- 5) ภาษาเฉพาะกลุ่ม (group language) คือภาษาที่ใช้ในชุมชนภาษาหรือกลุ่มวัฒนธรรมย่อย ได้แก่ ภาษาชนกลุ่มน้อย เช่น ม้ง เข่า ผู้ไท เขมร ญวน เป็นต้น และภาษาต่างประเทศบางภาษา
- 6) ภาษาหัวเมือง (provincial language) คือภาษาที่ใช้ในระดับภูมิภาคหรือประจำจังหวัด ได้แก่ ภาษาสงขลา ภาษาเชียงใหม่ ภาษาสุพรรณบุรี เป็นต้น
- 7) ภาษาสำหรับการสื่อสารในวงกว้าง (language of wide communication) คือภาษาที่ใช้เป็นสื่อกลางระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เป็นภาษาที่สองของกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาษาไทยถิ่นต่างๆ ภาษาจีน ภาษามาลาย เป็นต้น
- 8) ภาษาสอนตามโรงเรียน (school-subject language) คือภาษาที่เปิดสอนในสถานศึกษา ได้แก่ ภาษาไทยกรุงเทพฯ บาลี สันสกฤต อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี สเปน จีน ญี่ปุ่น มาเลย์ เป็นต้น
- 9) ภาษาหนังสือ (literary language) คือภาษาที่ใช้ในการเขียนวรรณกรรมหรือผลงานวิชาการ ได้แก่ ภาษาไทยกรุงเทพฯ ส่วนภาษาอังกฤษก็มีแต่ใช้น้อยมาก
- 10) ภาษาศาสนา (religious language) คือภาษาที่ใช้ในกิจกรรมศาสนา ได้แก่ ภาษาบาลี ภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาษาฮีบรู เป็นต้น

จากการจำแนกภาษาตามหน้าที่ดังกล่าวจะเห็นว่า ความสำคัญของแต่ละภาษาไม่เท่ากัน บางภาษามีหน้าที่เพียงเป็นภาษาเฉพาะกลุ่ม แต่ภาษาที่มีบทบาทสำคัญที่สุดได้แก่ ภาษาไทยกรุงเทพฯ และภาษาที่กำลังมีบทบาทสำคัญในปัจจุบันได้แก่ ภาษาอังกฤษ การระบุหน้าที่ของภาษาเช่นนี้ทำให้เราเห็นสภาวะที่แท้จริงของภาษาในประเทศไทย ซึ่งจะดูแต่เฉพาะจำนวนภาษาที่ใช้กันอย่างเดียวไม่ได้ ต้องพิจารณาหน้าที่ประกอบด้วย

ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดนโยบายภาษาและการใช้ภาษาในประเทศไทย ได้แก่ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางสังคม และ ปัจจัยทางทัศนคติของคนไทย

ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ การที่ระบอบการปกครองดึงอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางหรือเมืองหลวง ทำให้ภาษาไทยกรุงเทพฯ กลายเป็นภาษาสำคัญและเป็นภาษาราชการ ประกอบกับการที่ประเทศไทยไม่เคยตกอยู่ใต้การปกครองของชาติตะวันตก จึงทำให้ภาษาไทยกรุงเทพฯ แข็งแกร่งและพัฒนาตัวเองได้อย่างไม่หยุดยั้ง

ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การที่บุคคลชั้นนำ ผู้ที่มีการศึกษา สื่อมวลชน สิ่งตีพิมพ์ และหนังสือต่าง ๆ ใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ ทั้งสิ้น และยิ่งในปัจจุบันการคมนาคมและการสื่อสารเจริญก้าวหน้าไปมาก ภาษาไทยกรุงเทพฯ ก็ยิ่งแพร่อิทธิพลไปทุกท้องที่ของประเทศ รวมทั้งการเดินทางของคนกรุงเทพฯ ไปยังท้องที่ต่าง ๆ และคนต่างจังหวัดเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ อีกด้วย

ปัจจัยทางทัศนคติของคนไทย ได้แก่ การที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อภาษาไทยถิ่นและภาษาชนกลุ่มน้อยว่าไม่สำคัญ เป็นภาษาบ้านนอก จึงทำให้คนที่พูดภาษาไทยกรุงเทพฯ ไม่มีความพยายามที่จะพูดภาษาเหล่านี้ เช่นเดียวกับการเลือกเรียนภาษาต่างประเทศแถบยุโรปมากกว่าเอเชีย เพราะเห็นว่ามີประโยชน์ต่ออาชีพการงาน ไผ่เพราะกว่า และเป็นภาษาของผู้เจริญแล้ว

ด้วยแรงผลักดันของปัจจัยเหล่านี้ ทำให้ไม่มีภาษาใดเลยในประเทศไทยที่จะมีฐานะเท่าเทียมภาษากรุงเทพฯ ได้ ภาษาไทยกรุงเทพฯ จึงกลายเป็นภาษามาตรฐาน เป็นที่ยอมรับว่าดีและถูกต้อง เป็นภาษาประจำชาติ และที่สำคัญคือ สามารถถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงความเป็นเอกราชของประเทศได้

นอกจากนี้ปัจจัยดังกล่าวแล้วยังมีหน่วยงานอีก 6 แห่งที่มีบทบาทสำคัญในการวางนโยบายภาษาหรือแนวทางเกี่ยวกับการเลือกใช้ภาษาในประเทศไทย ดังนี้

- 1) กระทรวงกลาโหม มีบทบาทในการควบคุมดูแลไม่ให้มีการใช้ภาษาหรือการเรียนการสอนภาษาต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาไทย อันจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ
- 2) กระทรวงมหาดไทย มีบทบาทเกี่ยวกับการวางนโยบายให้ข้าราชการต่างจังหวัดทุกคนเรียนรู้ภาษาถิ่นและภาษาชนกลุ่มน้อย เพื่อขจัดปัญหาในการทำงาน
- 3) กระทรวงศึกษาธิการ มีบทบาทโดยตรงต่อการกำหนดนโยบายการศึกษาของประเทศ เช่น การสร้างตำราเรียน การวางหลักสูตร และการออกข้อสอบมาตรฐาน ซึ่งล้วนแต่มีผลต่อการวางมาตรฐานของการใช้ภาษาเขียนของไทย คือภาษาไทยกรุงเทพฯ

- 4) ทบวงมหาวิทยาลัย มีบทบาทอ้อมในการควบคุมภาษาในการศึกษาระดับอุดมศึกษา
- 5) สภาการศึกษาแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นองค์กรกลาง ในการวางนโยบายภาษาแห่งชาติ
- 6) ราชบัณฑิตยสภา ทำหน้าที่ในการวางแนวทางเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย เช่น สร้างศัพท์บัญญัติ การทำพจนานุกรมภาษาไทย การร่างกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเขียน การสะกดคำ และการใช้ภาษาทั่ว ๆ ไป ถือว่าเป็นแม่แบบของการใช้ภาษาที่ถูกต้องและได้มาตรฐาน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มสังคมย่อย ๆ อีกมากมายที่มีบทบาทต่อการใช้ภาษาในประเทศไทย เช่นกลุ่มผู้จัดรายการภาษาทางวิทยุ โทรทัศน์ สมาคมภาษาและหนังสือ เป็นต้น

จากงานศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในชุมชนต่าง ๆ ของประเทศไทยดังที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่างานศึกษาที่ผ่านมามีการศึกษาเกี่ยวกับ 4 เรื่องใหญ่ ๆ คือ

- 1) การศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาโดยทั่วไป ได้แก่ งานศึกษาของ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2529) และสมอลลีย์ (Smalley 1988a, 1988b)
- 2) การศึกษาเกี่ยวกับการเลือกภาษา ได้แก่ งานศึกษาของ คมขำ ศิลปชัย (2522) ณรงค์ คงชาติ (Narong Kongchatree 1979) จริญญา มุลสวัสดิ์ (2528) และดียู ศรีนราววัฒน์ (Deeyoo Srinarawat 1988)
- 3) การศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติต่อภาษา ได้แก่ งานศึกษาของจริญญา มุลสวัสดิ์ (2528) และดียู ศรีนราววัฒน์ (Deeyoo Srinarawat 1988)
- 4) การศึกษาเกี่ยวกับภาพการใช้ภาษาในสังคม ได้แก่ งานศึกษาของประพาศน์ พลทธิประภา (Prapart Brudhiprapha 1979) และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531)

หากพิจารณาตามขอบเขตของการศึกษาแล้ว สามารถจัดงานศึกษาที่ผ่านมามีออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

- 1) งานที่มุ่งศึกษาภาวะหลายภาษาระดับชุมชนหรือกลุ่มคนเล็ก ๆ ขอบเขตจะจำกัดอยู่ภายในชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือกลุ่มชาติพันธุ์ใดกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของไทย งานศึกษาในกลุ่มนี้จะพรรณนาสภาวะภาษาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ ได้แก่ งานศึกษาของ คมขำ ศิลปชัย (2522) ณรงค์ คงชาติ (Narong Kongchatree 1979) จริญญา มุลสวัสดิ์ (2528) สุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2529) สมอลลีย์ (Smalley 1988a) และดียู ศรีนราววัฒน์ (Deeyoo Srinarawat 1988)

2) งานศึกษาเกี่ยวกับภาวะหลายภาษาระดับประเทศ งานศึกษาในกลุ่มนี้จะมุ่งพรรณนาสภาวะภาษาในประเทศไทย ได้แก่ งานศึกษาของประพาศน์ พฤทธิประภา (Prapart Brudhiprapha 1979) อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2531) และสมอลลีย์ (Smalley 1989b)

ถึงแม้ว่างานศึกษาที่เกี่ยวกับภาวะหลายภาษาในชุมชนต่าง ๆ ของประเทศไทยจะมีความหลากหลายในการศึกษาถึงแง่มุมต่าง ๆ กันก็ตาม แต่ก็ไม่มีงานศึกษาชิ้นใดเลยที่สามารถให้ภาพรวมหรือสถานการณ์การใช้ภาษาในชุมชนหลายภาษาของไทยอย่างละเอียด ด้วยเหตุนี้ การศึกษาถึงภาวะหลายภาษาในบ้านหนองอาร์และบ้านลาวเดิม ตำบลดินแดง อำเภอไพริบึง จังหวัดศรีสะเกษ ของผู้วิจัยครั้งนี้ จะเป็นการศึกษาที่ให้ภาพรวมเกี่ยวกับการใช้ภาษาในชุมชนบ้านหนองอาร์และบ้านลาวเดิม โดยละเอียด เริ่มตั้งแต่ว่าในชุมชนมีภาษาที่ใช้อะไรบ้าง อะไรเป็นภาษาสำคัญของชุมชน แต่ละภาษามีลักษณะทางเสียงและไวยากรณ์โดยสังเขปอย่างไร ประชากรมีความสามารถในการใช้ภาษาและมีการเลือกภาษาตามแวดวงต่าง ๆ อย่างไร แตกต่างกันหรือไม่ในประชากรที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ เพศ และอายุต่างกัน มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ในกลุ่มประชากรรุ่นใหม่ หน้าที่ของภาษาในชุมชนมีอะไรบ้าง และจบลงด้วยทัศนคติบางประการของประชากรที่มีต่อภาษา จึงนับได้ว่าเป็นงานวิจัยขั้นแรกที่น่าเสนอการศึกษาในลักษณะเช่นนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย